1 с 79-91 (вс) VII
Контрольный экземпляр

Массо а мехкий пролетареш, вlашагlкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГІАЛГІАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГІАЛГІАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕН МИНИСТРИЙ СОВЕТЕН ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ШИНАРА, 31 ИЮЛЬ, 1979 ШУ. ● № 91 (6066). ● Мах 2 кепиг.

КЪАХЬЕГАМХОША ДІАДЕХАРИЙ ЛЕРТТІА ЙОАККХО Е

Вай партен Советски пачхьалкхенон бехкхача доархlаме гlулакх лерl къахьегамхой предложенешка, заявленешка, жалобашка хьажарах, баха нах тlаийбарах. Город Москван Бауманска харжаний округа харжархошца вlашагlкхийттача хана КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председатела нохвъоста Л. И. Брежнева ма аллара, цу дакъе беш бола болх минитe оттабе беза аьлча, из оттабе беза «Хlора советски сан пачхьалкхен гlулакхех ше дакъа доаллаш хилар кхетадеш, йоаххий а хигий а решенеш тlеэцача хана ше аьнкар дlахозаргдолгаха терналдергхьлараха ма дог тийша хургволаш».

Республика партийни, советски, профсоюзни органаша КПСС XXV съезда решенеш, СССР керлача Конституце социалистически демократи шеръяра, вlоаргьара хьакъехьа дlадехараш кхочаш а деш, тlе-тlа дикагlа терпал е ду. кхочаш а ду письмошка, жалобашка, предложенешка наха уиттаду деша, цар хьаштош.

Из болх тоабара беш бола болх хьалхашка латта декхараш кхочашдара тlаберлабехь шиъ хьадда лостам болдаш лелабелга дlадийкар паргара 1968 шера 12 апрелерча «Граждашй предложенеш, заявленеш, жалобаш къестаяра юрадних» аьхча СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Указе.

Партийни комитеташ, моттигерча Советий исполкомаш укх тlеккхьарча шерашка дукхагlа терпо тlаэхийта аьнлай гражданаш тlайбеча хана цар хьалхашка уттадеча дешашта, цу хьакъехьа тlайбо решенеш хоедом бплашагlа хнинай. Уж гlулакхаш каст-каста дувцаш хул партийни комитетий бюрошка, пленумашка, халкъа депутатий Советий сессешка, исполкомий заседанешка.

Партийни, советски, боахаме органаша партен правительстван политика, цун аргlанара директиваш дlайовзийташ шерра болх бу бахача наха юкъе. Цу дерригне йиш хулийт нахагара хьаука жалобаш кlезигье. Цу дакъе шоаш геттара пайдане гlулакхаш долга хьахьекхад района кулгалхой нах бахача дlа а ухаш чакхдоахача вlашагlкхетараша, цаl долча политдено, улиций цlейша, хаттарийн жопийн сайренаша. Цар йиш хулийт цхьаккха юкъаозаденна воацача хьалашка нахаге шоашта ловш мел дола хаттараш дайта, цу хьакъехьа доагlачунгара жоп дулга хьадеха.

Шоай вахарца дувзаденна гlулакхаш дахьаш хьаука гражданаш тlайбара дакъе белггала опыт loалый КПСС Грознески горкомо. Укхаза нах тlайбелга вlаштlехьдаьккхад уж салоlаш болча шоатто деношка а тlехьа. Цу тайпара из гlулакх оттаделга вlаштlехьдаьккхад г. Грознерча парте райкомашта а.

Боккъонца партийни хьисапе цу деша уж органаш лоархlам бе яьннилга хоргда парте Грознески горкомен цуна чуйоагlача райкомашкен укха письмош 1977 шерага дилача иттаза совгlа кlезигденнад аьлча.

Письмошца, жалобашца беш бола болх керта болеш лелабу парте Гудермесски горкоме, Нохч-Гlалгlай АССР халкъа тlахьожама комитете, «Красный молот» заводе, дукхача кхыча ведомстваша, предприятешка, боахамашка.

Бакъда, гlулакх бlарча хьанийцачь, тоалуш доаггlе а, вайцига хlанз а йолаш я цу деша йоагlаш йола йоаккхо еш йоаца заводий, фабрикий, колхозий, совхозий администрацеш, общественни а кхыйола а органнизацеш. Хьаука письмош, жалобаш тlехьаэлий те къоастаеш, царга тlагlоллара хьожаш йола моттигаш нийсйолийт цар шоай балха тlа.

Укх нерарча шера февраль бетта шоай района кулгалхошка хоам бир «Малгобекский» совхоза доярко нов. Пешхоевас шоай боахаме 120 тонн сенаж толхаярах. Из гlулакх тахка вахийта бехктокхаме болхло тlагlоллара мара хьежавац цу дешага. Из бахьан долаш хьагуча ца доаккхаш дисод lангара довхачв хьайбашта чlоагlа эплаш хиина иззал доакъар довра бахьнаш.

Тlехьагlа лакхе латта органаш цу деша хоадам болаш духтlаяьлча жара доаггlаш дола жоп деннадац доярка. Вайна халахете а, цу тайпара бюрократически хьисане къахьегамхошкара хьаука жалобаш, предложенеш, письмош къестаеш йола моттигаш наг-нагахьа мара ца хуле а хlанз а нийслуш я цхьайолча кулгалдеча органий, царна керте латтарий балха практике.

Иштта яйта жалоба, письмо цу тайпара къоастадеш хилча е цуга хьожаяга тlехьадоахаш хилча сага лакхе латтача органашка ца кадча валац. Цу тайпара масалаш кlезига дац Шелински, Надтеречни, Малгобекски районашка. Парте райкомашта письмошка, заявленешка хьожалга тlехьадоахаш, уж лерттlа къоаста ца еш бола кулгалхой боагlача тайпара бехктокхаме озаре гlулакх бокъолгахьа даргдар.

Цхьайолча предприятешка, организацешка хlанз а лерттlа вlаштlехьдаьккхадац къахьегамхой заявленешта, письмошта, жалобашта регистраци елга, уж къоастаяра цlенхашта тlахьожам оттабелга. Из кхы ла йиш йолаш хlама дац.

Парте райкомаш, горкомаш, горрайисполкомаш декхарийла я хаддаза моншка а иштта кхыча организацешка а хьаухача письмошта, жалобашта хаиннахьа анализ е, цар гlеттаду дешаш чаккдахара йоагlаш йола терко е. Цар кулгалхой каст-каста нахаца вlашагlкхеташ, дагабоалаш хуле, гlулакх дахьаш тlавена сага безаме тlаэцаш а цо хьалхашка оттадь доп лерттlа къоастадь чакхдаккхара йолаш йола торонаш кхоачамаш сердагlдоахаш а хуле моллагlча районе, коллективе дика моральни хьалаш хьахургхиларах, пуига хьежа къахьегамхоша КПСС XXV съезда решенеш кхоачашъеча юкъенкуха дакъа кхы а доккагlа хургхиларах шеко яц.

Шоай декхараш цlена кхоачашдеш бола мехкдаьттехой кlезига бац «Старогрознефть» мехкдаьттен гази йоахача управлене. Царех ца! ва хаддаза социалистически яхье хьалха латташ вола оператор Щекин Николай Иванович. Свежнишкато ремонт еча къахьегаш ва из. Ший бехкагlа пхьакхна хьоьзаш хилийтац цо мехкдаьттехой балха тlа. Цудухьа оаз цар: цо болх беш йола участок массаза а тешаме я аьле.

СУРТА ТІА: свежнишкато ремонт еш ва оператор Н. Щекин.

С. ХАКИЕВА сурт.

ПРОДУКЦИ — дикала Знак йолаш

Производства эффективности балха дикаяш нисъяра «Хlора балха денна — дикала Знак!» яха инициативе эггара хьалха дlайоалаьча СССР 50 шу дизара цlерагlча Грознески химически завода болхлоша кьинаре къаьег пятилетка дикьагlча шера. Пачхьалкхан плани шоаш тlайнца социалистически декхараш тlехкхоачашдеш ба уж. Валови продукци арайецара ворхl бетта плен, хинай хьо ди хьанза, 28 июле кхоачашьяй цар. Планагlа лоархlачул совгlа арахийцад цхьа миллиов гергача спирт, фенол, полиэтилен, кхыйола химически продукци. Заводе арамел хийцача тайп-тайпарча продукцех 77 процент совгlа яр пачхьалкхен дикала Знак йолаш я.

Ворхl бетта плен хинай хьалха кхоачашъяра ловттаба кьоаст. эггара доккхагlа дакъа лаьцад Кальной Виктор Григорьевич керта латтача спирт арахецача производства коллективо. Ремонте вахьта производство хинай хьо ди хьаьнза йисте а хьадза, планал совгlа арахийцача химически продукцеш дукхагlьар да арахийца я.

Иттлагlча пятилетка дикьагlча шера тlаийца доккхий социалистически декхараш тlехкхоачадеш хьабоагlа Грознески шурий комбината болхлой. Валови продукци арахецарен из мехкала аккхарен ворхl бетта плен 26 июле кхоачашьяй цар. Заданел совгlа яра а хийца мехкала шьнхай 180 эзар совгlа мах бола тайп-тайпара продукци.

Укх шера комбината чубоагlача цекашта, заводашта юкъе хьажача аьнкхадда хьалха а латташ, предприятешкара тела Цlе бойрахк полаш а Б. Темирханов керта латтача Гудермесски мользавода коллектив. Цхьа бутт совгlа ба а Ипьчинов Таисия Васильевнас кулгалдеча шумашка шура муттача бригадо пятилетка тlехкьарча шера пландарегlа къахьега.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

КПСС ЦК-аи СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ

КПСС ЦК-и СССР Министрий Советои тlаийцаб «Планировани тоабрахи боахама механизмо производства эффективности балха дикали айяра ю воздействия чlоагlъярахи» бола соцам.

КПСС ЦК-и СССР Министрий Советои парте XXV съезда, цул тlехьагlа хиннача ЦК Пленумий решенеша, СССР Конституце положенеша ма аххара данза дардоацаш лерхl экономикана плановни кулгалделга дlахо эргадоакаш тоадара, производствана доал дечара демократически гlулакхаш дегlадоаладара, къахьетача коллективий творчески инициатива айяра хьадда гlулакхаш чаккдоакилга.

Декхар латт планировани боахам лелабирен боарам айбарех, хlанзарчи заи-юкъо — дегlаенача социализма хан-юкъо дlа ма деххара уж хилийтарах, общественни производства эффективность дикка айярах, lилма-технически прогресси къахьегама оасйрали сихъярах, хlаьта цу ларда тlа мехка экономикеи советски халкъа хьал-тоорои хаддаза айелга lалашдарах.

1. Халкъа боахамерча плановни балха боарам айбара де дезарех. Соцам тlа белгалду. берригa плановы болх тоабара перттера лостамаш халкъа боахам лелабеча бухсоцаш хьахулараш доккхагlа хилийтара эффективнегlа дола вахьъаш харжар, отраслевойи территориальни дегlахар, перспективни текущи планаш пайда баргбоалча оагlорахьа вlаши таръяр, отраслашта юкъерен отраслe чуреи пропорцеш эргабоахаш тоаяр, экономика сбалансировани йоаш дегlайоагlилга lалашдар дола.

РСФСР Госплана, СССР министерстваштен ведомстваштен, союзни республикай Министрий Советашта тlадиллад СССР экономически социальни дегlийоалаяра планаш оттаеш lалашде:

экономически социальни проблемаш комплексно къоастаелга, лоархlамегlа йола пачхьалкхен юкъара программаш кхоачашъяра низаш ресурсаш хьагуляьр, планаш оттаеш отрасла тоттаь гомачу хьерчила а ца хулийташ;

общественни къахьегама оасарлен продукце дикали айяра тlаерзаь lилма-технически открытешн разработкаши сихагlа чаккйоахилга;

производственни фондех, материальни, къахьегамен финансовни ресурсаех дикагlа пайда эцилга, хьом бара режим чlоагlъяр, халкъа боахаме хlамаш йоаир дlадоаккхилга;

халкъбоахама пропорцешка прогрессивни хувцамаш lалашдар духьа отраслаши экономически районаши дегlайоалаеча царех сихагlа дегlайоалае езараш магlаш я, капитальни вложенейн ерригача общественни производствак эффективность лаккъелга нийсагlа дар фуд хоалга.

(Чаккхе 2-ча оагlо тlа).

РОССЕ КЪАХЬЕГАМА НИКЪ

РСФСР ЦСУ хоам

Российски Федераце къахьегамхоша 1979 шера хьалхарча ах шеро шерра социалистически яхь а йоаржаь республика экономикен халкъа хьал-тоорои айьй. Цох дувц РСФСР ЦСУ хоама тlа.

Хаоттама хьалаш чоалхане хиларех укх шера хьалхарча квартале цхьадолча дакъе кхоачаш ца еш йиса план дукхача хьоккхамашта кхоачашьяй. производство объемаш дукхагlа хинай.

Продукци маьхала иккхира ах шера план кхоачашьяй. 1978 шера хьалхарча ах шераца нийсдича промышленни производство 3,8 процент дукхагlа хинай, цуница шоллагlча квартале — 3,6 процент.

Къахьегама овсарле 2,2 процент дегlаенай, цуна шоллагlча квартале — 2,9 процент. Къахьегама овсарле айяра чотах хьалхарча ах шера тlаккхийттача промышленни продукцех 82 процент арахийцай.

Юрта боахаме къахьегараша чоалхаенча хьалашка дика вlаштlехьдаьхар кхашхиры балхаш. кхоачашийр бlаьсти хlамаш дlаера план. 1979 шера хьувкъама лаьрхlа гуранен бlаьстийн юв культураш РСФСР бlарча хьанйзача 125,2 миллион гектар хилар. царца lаьрка доацача лаьттай зоне — 30,3 миллион гектар. Дlадахача шераца нийсдича дукхагlа дlадийнад дуга, мукх, гидуарсаш, сол, бьцадаараш, дукххача шерашка тlаювла бьцаш. Дукхагlа хlамаш дlайийнад хиш дехкачен доакъадаьчеа лаьтташ тlа.

Массанахьа а хьокхаш йол а нийсдеш доакъараш а да. Из бола ялаташ чуэцилга даьржад.

Юрта боахам дегlайоалабарга дlаихийтан 7,1 миллиард сом капитальни вложенеш, мелиоративни тlирсаш хьалдарген мелиорированни лаьтташ карадерзадарген — 1,3 миллиард сом, е дlадахача шера цу хана дlадахийтачул 4 процент дукхагlа. Ерригача капитальни вложенеех lаьрка доацача лаьттай зона юрта боахамга хьокхадьд 2,7 миллиард сом.

1979 шера хьалхарча ах шера пачхьалкхен капитальни вложеней чотах болх бе йолаялийтай 16,5 миллиард сома маьха керттера фондаш, е 1978 шера цу хаьарчул 2 процент дукхагlа.

Республика халкъа боахамга дlаяхийта капитальни вложенеш 31,2 миллиард сом хилар, дlадахача шера хьалхарча ах шера хиннарел кlезига дукхагlа. РСФСР халкъа боахамери болхлойн гlулакхера пахи ах шера юкъера лаьрхlача 64,1 миллион сага а дlадахача шера хьалхарча ах шераца нийсдича 1,5 процент дукхагlа а хилар.

Пачхьалкхен капитальни вложенейн цlенош деча кооперацие средствайи чотах 14,6 миллион квадратни метр йола 305 эзар квартира хьалъяьй.

Дlахо дегlаьхай образовани, культура.

Медицински гlулакхаш делгеи бахача наха салоlилгеи шерденнад.

(ТАСС).

Л. И. Брежнев Э. Хонеккерца вlашагlкхетар

27 июле Кремле КПСС ЦК Генеральни секретарь, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председатель Л. И. Брежнев доттагlала тlехьа вlашагlкхийтар лоацача хана салаlа Советски Союзе веача СЕПГ ЦК Генеральни секретараца, ГДР Пачхьалкхен совета Председателаца Э. Хонеккерца.

Нохвъосташа Л. И. Брежневеи Хонеккереи дега тоам а хулаш белгалдаьккхар КПСС-ен СЕПГ-ен, СССР-и ГДР-и юкъе дола дукха а оагlош йола вlаши цхьана гlулакхаш леладелга толаме дlахьош долга.

Доттагlлен а, цхьа барт хилара а дег тlарча хьале чакхдаьлар къамаьл.

Къамаьл деча дакъа лаьцар КПСС ЦК Политбюро члена, КПСС ЦК секретара К. У. Черненкос, КПСС ЦК Генеральни секретара помощника А. И. Блатова, СЕПГ ЦК отдела заведующе заместителa Б. Малова.

* * *

28 июле вай мехкара дlавахар КПСС ЦК вийха Кремле хиина Германе Социалистически Едини парте ЦК Генеральни секретарь, Германски Демократически республика Пачхьалкхен совета Председатель Э. Хонеккер.

(ТАСС).

ВАЙ ЗАМАНХО

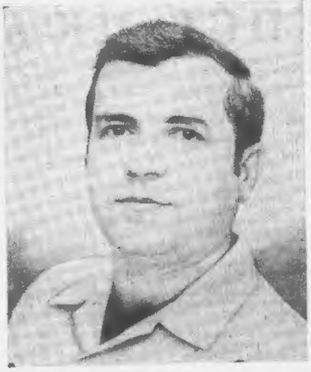

Пхе шера план — кхаь шерен ах шерен

Укх деношка «Грозненский рабочий» издательства типографе дlачувоаллача хьалтеха йоелла «Молни». Цу тlа яздьд: «ОАХА ДАЬКЪАЛА ВУВЦ ИТТЛАГІЧА ПЯТИЛЕТКА ПЛАН 3 ШЕРЕН 6 БЕТТЕН КХОАЧАШЪЯЬ ВАЬННА БУДЕРА ИВАН ДМИТРИЕВИЧ. НИЙСЛЕ III СТЕПЕНА КЪАХЬЕГАМА СИЙЛЕН ОРДЕНА КАВАЛЕРАЦА!»

Иван Дмитриевич ший коллективе лоархlаш а сий деш а хилара тешалаш дукхаза дайнад сона. Балха вена дукха ха ялалехьа денз — аьх бутт баьлча экзамен дlа а еша йиъълагlа разряд кьожайир цуна.

Шийна тlадилла гlулакх дизза кхоачашдеш хьавоагlача цун сурт, хlара шера ахар сенне, типографе а шоаве Ленински района а сийлен Улга тlа дьилад, дикъ шера «Социалистически яхье котваьнкар» яха знакаш яьхай, нийсагlча а иттлагlча а пятилеткай ударник аха цlи лелаю. Цун маькта тlа ордена уллуа йоалл Ленински юбилейни медаль а.

Эггара лакхагlча квалификацегlа, яплагlча разрядегlа, вола наборщик-линотипист ва хlанз Иван Дмитриевич. Издательства къаьнегlболча болхлошта дика дагадоагlа вуриййта шу хьалха укхаза из болх бе дlаволалуш къамех украинец волча Иванеца кхьметтел эрсий меттала а шьрра къамаьл вlаштlехьдоалаш ца хиннилга. Тlаккха укх типографе копаетташ дола газеташ эрсий меттала хинна ца lеш, нохчий а гlалгlай а меттала арадуялаш хиларах ховргда, кlетта Советски Эскара мугlарашка гlулакх дьь а вьнна, цlавеннача зlамигача сага хьалхашна латтар атта декхар ца хиннилга.

Цу юкъа из балха тlа сиха шаьрвенна дlаваккав аьлча нийса хургдац, ше де этта гlулакх лорзагlа ца воалаш тlагlертта кхоачашдеш, ца ховчоа духтlаволаш йола оамал из шийца йолаш чале а.

Хlанз а дицдалаза вы Иван уж низкъоле шиъна хьалхара деноши бетташи. Цига чlоагlа накъаьньлар цунна эскара волаш чоалханеча техникане гlулакхт деш хиларца ше кираерзаьь оператора говзал. Хlаьта а керттердар говзача мастера ший цlерахочуниа Иван Дмитриевич Колесника кара, цун тlахьожама кlел ца нийсвалар лерхl цо.

Мастеро юкъьанца денз эйра духьалъатта калонаш йоккхий хиларех къона сага бlукъожабаь юхавгарвах воацилга. Тlаккха цу тайпарчуниа балха опыт камьрша дlаяла безам а боагlа.

Иштта балха тlа дlадоладенна цар доттагlал хlанз къахьегама лакка говзал йолча шин новкъоста дар санна дlахо дегlадоагlаш да. Оборудованена вола инженер а издательства партбюро секретарь а вола нов. Колесник цкъаза ше а воагlа шийна хетар, лерхlар боккъонце техкар духьа зlамагlа волча Иван Дмитриевичца дегавала.

Цхьан хана ше иштта lимерзе, дог-цlена болхлой коллективо тlаэцарах из хам беш волга ховргда цо шоай участке хlанз эггара дукхагlа бlаргхоабараш, гlулакх лeладераш духхьашха а духта ха йоацаш балха баьнна кьонабараш хилар белгалдаьккхача.

Ховш ма дий нордача нехаца кьы а дикагlа дlатарвалаза вола, хьакхашта оамал йоаца саг юххьанца шийна ца ховр дlаэатта лоарлlаеш ца хилар, цкъа хьа ма кьехадий сога из, е хьа ма дийцедий соне из, яха уйла керта чура дlа ца йоаландеь.

Иштташерех цаl яр ши-изо шу хьалха тхьа шера «Сердало» выпускающелла типографе къахьегаш волча Эгиев Хьасана Хьамиде наборни участке хьайоалаь ший йоl Марем а. Цу тайпара говзал каръерзае лоараш чlоагlа эшаш бар, хlана аьлча нохчий а гlалгlай а меттала арадуялача газеташте набор еш хиннараш керттерча дакъе из мотт лебеш боаца нах хиннадь.

— Уллув болх беш да веле а гlулакх доацаш нийсъеннай-кх со укхаза, яха уйлеш чlоагlа керте чу хьувзаш моттигаш хилар са юххьанца, — яхаш дувц Марема. — Иштта со эха этlа ча минуттахь вай хьиттар... Хlаьта цо эрсий меттала хаттараш деш дица а дих ше, цо шийн хьехархочух яхача хаттарашта жоп хьехара.

[illegible] зъо дlаьхажача, даим балха чувенкен шийга юхе гlаппа тlехвоалача салем деича а, корта юха оага а бий, кхы хьал ца вирзаш дlахо ший гlулакх деш хиларца шийна хьалхашкарча машина тlаре алапаш мара кхы цхьаьккха гонахьара хlама гуши хоэаши вий-кьогl аьнна хетталуш воле Иван Дмитриевич.

— Хlаьта хlанз а цхьа чоалхане таблица е текст нийсъелча, хьаккхашта тlа а яхе, цунгара гlо дек аз. Дог-цlенача уйланца из даим моллагlчоа е новкъостал дара тlара воландаь.

Алхха цхьа Эгиева хинна lаьц къонабарий дикагlвола хьехамча а хинна дlаэттача Иван Дмитриевичa ший говзал, балха къайленаш дlайовзийтараш. Царех а хlанз цунна уллув болх беш йола нохчий йоl Исламулова Луиза а.

Иштта, эстафета хьисапе эрсечо И. Колесника ший балха къайленаш дlайовзийтай украинца И. Будерана, тlаккха ший аргlагlа цо тахан ший къахьегама опыт дlалу гlалгlай нохчийн мехкарешта. Из еций вай тахан де а доагlаш доккхал деча социалистически вохара хьисапе эггара къаьггагlа йола оагlув, из децийн советски наха юкъера доттагlал, аьннад алеи деше тоаман довцаш. хlара денийрча вай вохаре массазара гlуаме а хинна дlаэтталга, дулиаз-цlех лета дlачlоагlдениилга хьегойташ дола тешал.

Ший нанна меттала а моллагlча ше бувцаш кхетабеш болча меттала йолча текстаца болх бе линотипист-наборщик ловш хилар сага харцахье кхетаде доагlаш хlама дац. Из ишта дале а, нохчий а гlалгlай меттала текстешта набор еш мизкъала хетий хьона, аьнне аз шийга деьча хаттара цецвоаккхаш дола жоп делар Иван Дмитриевича.

— Сона бе-башха хетац метерна эрсий меттала а нохчий а гlалгlай а меттала яр аьнна, — аьлар цо. — Бокъдалдер аьлча, нохчий а гlалгlай меттала йолча текстаца болх беш кийча сатийнагlен таймагlен дlабоада са болх, аьнна тlатехар цо.

Наборни участке бараша де а доагlаш сий ду шоай балха моттига. Эггара хьалха из кхетеде доагlа цу барт тайнача коллективо ерригача типографе лелаеча социалистически яхье дукхаза а хьалхара моттиг яьарца. Бакъда, цу котамоний хьаст цу доккхала кlийла а аьлла хьинар хиннe lац. Цига цlаьхха чувьнначун ше дендарера нийсвалча санна кеталу. Дlаоттаде, хьальохна йиш мел йолча гуш да укхаза зизеш, кхьметтел чхьарий чуплела кизгай аквариумаш а латт.

Визза волча ший цанарча болалочун оамал йовзара кхоачам ба из ше вагlа моттиг теркалийча, цо болх бу машин даим мишта кийчча хул зийча.

Ший пятилетка кхоачашьяь вальнавале а, къахьегама хьинар лоьгlдалийта дага вац В. И. Ленин воъ бlаь итт шу дизара кердача толамашца накъваьха лаьрхlа вола кадрови болхло. Цхьаккха ди дlадахийтац цо, тlехдика ший декхар чакх ца доаккхаь, цаlн ахи норма кхоачаш ца еш, хlаьта наг-нагахьа ши норма е а карагlдоал. Из ишта хул моллагlча кхьволчоа новкъостал де ца дезаш еха машин тоае ца езаш ди нийсделча.

Бакъдар аьлча, эха машинаш тоаеш лоархlа непадчикаш-м ба типографе, хlаьта а уллув хиларцем цу машина хула алазараш lелаьмате дика доазаш хиларцеи эггара хьалха оаргагlвоалар Иван Дмитриевич кул-кх. Цун балха декхарца вlаппа из дувзаденна деца е цо ший лоlамца шийна тlабилла кхы е цхьа мухь ба из.

Вай нийсе хургдац массаволчунца из дикe хиле гlерт аьлча. Хьалха латта болхло лоаш вац мекъа, коллектив юкъетlехьашкалье увзе, юкъарча декхарех къехка нах. Цу тайпара бараш доагlар дlа ца оалаш, гуччехьа цlераш ца йоахаш битац цо цхьаь цхьан юкъарча собране е совещане. Хlаьта коллективера, берригаш а кlама бац аьнна бараша боккъонца сий деш волча цо аьнна доше шийн метте дужаш а хул.

С. МАИСИГОВ.

КПСС ЦК-аи СССР МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ

(Йистедоалар. Долалур 1-ча оагIо тIа).

экономика пропорциональной сбалансированнии дегIайоалаяра эша материальни финансови резерваш хьелга.

СССР Госплан декхарийла я перспективни планий лоархIам чIоагIбара, программно-целевой метод шерра юкъейоалаяра, Iилма ларда тIяра технико - экономически нормийн нормативайи система балха юкъекхахьара ларда тIа планироване чулоацам дикагIча кердача боарам тIа баккха.

Соцамо оттаьй экономически социальной дегIадахьяра перспективни текущий планаш уттаяра порядок.

Моаж экономически социальни дегIабоалабара планаш уттаяра керттера формех предприятей, объединеней, министерствай боахам лелабара балха ларди хилара тарра пхе шера плана лоархIам чIоагIбара тIаерзаль цхьайола мероприятеш оттаьй. Къьстта аьлча, лерхIаш да хIара шера материальнии къахьегамеи ресурсай, производственни низалий баланс, финансови баланс, бахча наьхи доходийи расходийи баланс пхе шера плана юкъеяхьа: экономически нормативаш чIоагIъе; пхе шера план кхоачашъяра беш бола мах боахема доал деча дерригача боарамашка пятилетка дIайолаелча деза тIаккхетар лоархIаме а ишаш бе.

СССР Госплана тIадиллад гIулакх доагIаш йолча СССР министерствашеи ведомствашеи, союзни республикай Министрий Советаша дакъа а лоацаш аргIакара пятилетка йолаялаехь комплексии Iилма - технически, экономически социальнии программаш, хIаьта ниттта къаьст-къаьста регионаши территориально - производственни комплексаши дегIайоалаяра программеш, уттае, уж уттаяра порядоки хьнаций малатIаш я оттадела. ГаргагIарча перспективана хьалхарча аргIан а лоархIаш оттае лаьрхIа да довгоря металли кхоара. БАМ хьалъяра, из никъ дIабодача районашка промышленность дегIайоалаяра, кулг цара ду балхаш кIезигдара, халкъа эша товараш дукхагIа хьадара программаш.

СССР экономически социальнии дегIаяра шера планаш пятилетка карерга шера заданейи экономически нормативайи ларда тIа уттае, белгальъча заданешта бан-за баргбоаца хоадам белга. Iилманеи техникаеи карагIдаьнараш юкъедоаладелга, хIаьта ниттта пхе шера план кхоачашъелга Iалашдеш дола экономически организационнии гIулакхаш дага а хоабаш.

Шера план оттаелга лохара хьадоладе — производственни объединенешкара (предприятешкара), организацешкара. Социалистически яхь йоржаяреи боахама чурча торонех пайда эцареи ларда тIа производственни объединеней (предприятей), организацей коллективаша уттаю доагI-доагIача шера оттаьча пхе шера заданел тIехйола встречни планаш. Производственни объединеней (предприятей), организацей инициативагIа тIайца а материальни ресурсаица йийза а йола встречни планаш шера плана юкъехьх.

Производственни объединенейи (предприятей), организацей пхе шерай шерай йола планаш уттае еза экономически инженерни лоархIамий ларда тIа. алхха доагI-доагIача хьокхамий къаьттача динамиках планови заданеш уттаа а ца яйташ.

Партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацеца, боахамий органаша Iалашде деза производственни объединенейи (предприятей) организацейи къахьегама коллективаша пхе шерай шерай йоль планаш уттаеча хьинаре дакъа лоацилга, хIаьта ниттта уж кхоачашъяра тIехьа тIахьожам лоаттабелгеи.

Соцам тIа белгалъяь я промышленни министерствашта, объединенешта, предприятешта пхе шера планашка (шерашта а екъаш) чIоагIдеш долча хьокхамийи экономически нормативайи система.

Хьокхамашта юкъе, къаьстта аьлча, лерхIаш да: цIена продукци (нормативни) дегIайоалаяра. хIаьта къаьст-къаьстача доакъошка — вIашии нийсдеча маьхий товарни продукци; натуральни лоархIам беча продукце керттера тайпаш арахецар, продукце сома долча балха алапе норматив; болхлойи гIулакхера нахи лелабара лимити култкара деш дола балхаш кIезигдара заданий; пайда юкъара боарам, хIаьта къаьст-къаьстача доакъошка — продукцега дIадодар кIезигдар; керттера фондаш, производственни низалаши объекташи балха юкъейоалаяр; пачтахьалкхен капитальни вложенейи гIишлой - монтажни балхийи лимит; керда техника юкъейоалаяра заданеш; Iилма - технически мероприятеш чакхъяхарах боала пайда; материально - технически ресурсай лоархIамегIа дола тайпаш лоаттадар.

ЦIенача продукце хьокхамга доалилга чакхдаккха деза йоагI - йоагIаш йола отраслеш цунга кийчъяларга хьежжа.

Соцам тIа лаьрхIа да цхьайтталагIа пятилетка йолалуча хана деза шера планашка промышленни министерствашта, объединенешта, предприятешта къаьст-къаьстача ханашка пятилетка доагI-доагIача шера оттаьча заданешта хоадам беш дола хьокхамаш чIоагIделга. Министерства, объединене, предприяте цхьадола хьокхамаши нормативаши ше чIоагIъю шера планашка, пятилетка доагI-доагIача шера заданешкеи нормативашкеи хьежжа. Оттадаьча договорагIа продукци лоаттаяра декхараш кхоачашдаро мах бара объединенештеи предприятештеи чIоагIду мел продукци маьхала якха еза.

СССР Госплано гIулакх доагIача министерствашцеи ведомствашцеи цхьана 1979—1980 шерашка продукце эффективности дикали, кхыйола потребительски дикали лоархIаме эца йиш хулийта Iилман ларда тIа оттадаь технико - экономически хьокхамаш шерра юкъедоаладара ларда тIа хувцамаш де деза хьаеча продукце лоархIам беча натуральни хьокхамашта, хIаьта ниттта цун оасарлеи цох доакха кхыдола экономически хIамаши дизагIа хьахьокхаш долча бустама единицай шеррача номенклатурагIа оборудовани хьаяра планировани ирга доладита.

Соцам тIа лаьрхIа да СССР, союзни автономии республикаш, краяш, областаш, городаши, районаши, хIаьта ниттта министерстваш, ведомстваш, объединенеш, предприятеш, организацеш экономически социальнии дегIайоалаяра пачтахьалкхен сводин планашка социальни дегIадахкара лаьккъерча мероприятей ерригача комплекса сводин разделаш, къахьегама хьалаш тоадара, балхахой квалификаци профессиональни говзали, бахача наьха юкъардешарех культурни боарам айбара, вахара жилищни культурно-бытовойи хьалаш, медицински гIулакхаш делга тоадара, социальни дегIадахкара лаьккъера кхийола мероприятеш производство дегIайоалаяра, капитальни тIинсаш хьалдара, цар эффективность лакхъяра заданешца из дувза а дувзаш оттаелга.

Экономически социальнии дегIадахкара планашка Iилманеи техникаеи карагIдаьннарий йасса а оагIорахьара чот елга Iалашдара Iилманеи техникаеи йолча СССР Пачтахьалкхен Комитети СССР Госстрои СССР Iилмай Академеца цхьана уттае еза лоархIамегIа йола Iилма - технически проблемаш Iалама ресурсаех комплексни пайда эцара проблемаши фундаментальнии прикладнойи тохамех хьахиннараш чоте а иаш къоастаяра программаш. цар тIа белгалде деза бухсоцаш де лерхIар, технико - экономически хьахургдараш, балхаш чакхлахора ханаши этапаши.

СССР министерствашеи ведомствашеи, союзни республикай Министрий Советаша уттае а оргъя чIоагI а оргъя отраслей технически боарам айбара планаши, хIаьта ниттта Iалами гонахьара среди лорадара балхий планаши.

Стандарташта йолча СССР Пачтахьалкхен Комитета тIадиллад 1979 — 1981 шерашка машинаштеи оборудованенеи йола къаесина стандарташ хувцилга: халкъа эшача товарий лоархIамегIча товарий тайпашта стандартизацияра комплексни программаш оттаелга чакхдаккха, бийдалгара, материалашка, комплекташи еча хIамашкагареи кийчача продукцегареи цхьана кийсдаь дIадехараш Iалаш а деш.

Керда юкъейоалаеча низалашна шийи технически боарамгеи дикалгеи диллача даьхени доазол дехьарчеи дикагIча тайпашта йоагIа е царел тIех йола продукци арахецилга производства лакха эффективни технологии керда техникеи юкъейоалаяра ларда тIа Iалашдеш йолча кердача предприятешта проектировани е, СССР министерствашеи ведомствашеи, союзни республикай Министрий Советаши декхарийлеш йола порядок оттаеш я;

Iилманеи техникаеи йола СССР Пачтахьалкхен комитет гIулакх доагIаш йолча министерствашцеи ведомствашцеи цхьана декхарийла я 1979 — 1980 шерашка арахецача машинай, оборудоване, производствана лаьрхIача кхыча техника технически боарама мах бе. Хьаеш йолчеи керда карагIдаеcчеи хIамай технико - экономически хьокхамаш лакхдара мероприятеш оттае а чакхъяха а, къевнна продукци производствера дIайаккха а. ДIахо йодача хана из тайпа мах хан-хаккхаьа бе.

Даьза даргдоацаш лаьрхIад экономически социальнии дегIадахкара пачтахьалкхен планаш сбалансированни хиларах бола СССР Госплана. СССР министерствайи ведомствайи бехктокхам айбелга. Материальни балансаш итт шера, пхе шера а цхьан шера а уттаяра порядок оттаьй.

Хиланза ярйоацача ассортиментеи дикалеи продукцеца халкъа боахами баха нахи Iалашбарах бола бехктокхам тIабуж из продукци арахецара керттера йолча министерствашта.

Соцам тIа лаьрхIа да керттерча дакъе производственни объединенеш (предприятеш) йаьххача ханна долча боахама бузамашка йоахилга 1980 шера чакхдаккха. Дуккъал йаьххача хана долла боахама бузамаш лелабеш промышленноста производственни объединенешта (предприятешта), хIаьта ниттта цу объединенештеи (предприятештеи). СССР Госснаба органашта транспортни организацештеи пачтахьалкхен кооперативни торговле организацештеи договораш уттаду пхе шера лаьрхIа.

Лоаттаеча продукце номенклатура (ассортимент) шера планаш оттаеш уж мишта хилча балкъахьа я, малагIа хувцамаш де деза хьож.

Халкъа эша товараш дикагIа халийтареи цар ассортимент шеръяреи духьа оттадаь да халкъа эша товараш доха фирменни тиказ дукхагIа хилийта. оптови ярмаркай болх тоабе, торговле организацештеи промышленни объединенештеи юкъе пхе шера соглашенеш е. Соглашенеш тIа хила деза ассортимент эргайоахилга, хIамай отделкеи сибати, товараша расфасовка елга тоаделга, хIаьта ниттта бахача наьха хьашташ дизагIа Iалашдергдола кхыдола декхараш. Цу соглашене ларди тIа торговли предприятеша ду бахача наьха хьаштий лоархIам а беш товараш мел хила деза, цар ассортимент, лоаттадара условеш тIайола шера дола договораш.

Соцам тIа белгалдаь да территориальни отраслевойи планировани дикагIча тайпара вIаши тарьяра фу де деза. Церна юкъе да территориальни планий проекташ оттаяреи союзни республикай министрий советашца цхьана царга хьажареи хьакъехьара СССР министерствайи ведомствайи декхараш.

Союзни автономии республикай министрий советашта, халкъа депутатий крайнойи областнойи Советашта тIадула моттигера гIишлой материалаш яхаре, халкъа эша товараш арахецара пхе шера а шера а йола сводни планаш, жилищни коммунальни культурно-бытовойи объекташ хьалъяра планаш уттаеагIа, хIаьта ниттта белгалъя планаш кхоачашъяра тIахьожам лоаттабелга.

Мехка экономикера СибоерагIени Гаьнарча Малхбоалени районий лоархIам бокхагIа хулаш латтилга а цу районашка йокхий территориально - производственни комплексаш хьахулилга а чоте а эцаш СССР Госплана тIадиллад РСФСР Министрий Советаца, гIулакх доагIача СССР министерствашцеи ведомствашцеи цхьана цу районийи, царна чуйоагIача территориально - производственни комплексийи хIама хьахколлара низаш дегIадоаладарей дIанийсдарей схемаш, хIаьта ниттта производственни объединенеши (предприятеш), организацеш хьан кара я ца а къердаш хIара комплекс экономически социальнии дегIайоалаяра керттерча хьокхамашна хьожилга, уж хьокхамаш чIоагIделгеи уж кхоачашдера тIахьожам лоаттабелгеи.

Министерствашеи ведомствашеи Iалашде деза производственни объединенешта (предприятешта), организацешта чIоагIъяь шерай кварталай йола планаш стабильни хулга, из кхоачашъяра болаш болча боарамга дилла илли кIезиг а ца яйташ.

II. Производственни мощносташи объекташи сихагIа болх бе йолаялийтарах капитальни вложенейи эффективность лакхъяраи де дезарий хьакъехьа. КПСС ЦК-аси СССР Министрий Советои СССР Госплан, СССР министерстваши ведомстваши, союзни республикай министрий советаши декхарийла яьй хьалдаь йистедаланза долча гIишлой боарам ухх гаргарча шерашка оттальча нормативашна кхоачабар духьа хьалхагIа хьалъе йолаль хиннача гIишлошка производственни мощносташи объекташи сихагIа болх бе йолалийтара а керда хьалъе йолаеш йола гIишлош наьха санна кIезигъяра а тIадерзадаь гIулакхаш вIашт Iехьдаха.

ЦхьайтталагIча пятилетке деза дIа материальний, технологически энергетически оборудоване ресурсашка, къахьегамеи финансови ресурсашка, хIаьта ниттта гIишлой - монтажни организацей мощносташка хьежжа оттаьь капитальни гIирсаш хьалдара стабильни пхе шера планаш чIоагIъергья (заданеш шерашта дIа а екъаш) СССР министерствашта, ведомствашта, союзни республикай министрий советашта.

Болх беш йолча производстванеи керда хьалъеч оагIи уж бIарчча цаI а лоархIаш, пхе шера планий проекташ тIа капитальни вложенеш уттайойла материальни производства доакъош планагIа лаьрхIIача боараме продукци алсамъяхари гIулакхаш дукхагIа дари духьа.

СССР министерствашеи ведомствашеи, союзни республикай министрий советашеи декхарийла ю пхе шера планий проекташта юкъе йолаш йолча производственни мощностехи керттерча фондехи пайда эцара балансаши расчеташ уттае а хIаьта ниттта болх беш йолча предприятешта реконструкци яреи технически кхы тIа а кийчъяреи, цу дакъе производство дегIайоалаяра фонда чотах, сводни планаш уттае а. Планашка эттара хьалхарча аргIанна цу гIулакха лаьрхIа объединенештеи предприятештеи материальни ресурсаши оборудовании телга а хIаьта ниттта гIишлой-монтажни подрядни балхашка дIайохийтача капитальни вложеней эшшаш йола лимиташ хьежаелга а оттаде. Керда предприятеш хьалъярген болх беш праш шеръярген дIаухийта средстваш хьежайойла, нагахьа санна цу тайпарча продукцеца халкъа боахама эшараш болх беш йолча предприятешка, царна еш йола реконструкци а кхы тIа а еш йола технически кийчо а тIехьа лаьрхIача, Iалаш да дулойя.

Соцамо оттаьй пхе шерийи шерийи планашка гIишлошъяра министерствашта гIишлой - монтажни организацештеи чIоагIдеча хьокхамий перечень. Царна юкъе: производственни мощносташи объекташи болх бе йолийтилга, товарни гIишлон продукце объем, доакъош даь заказчикашта из дIа я екъаш. къахьегама оасарле лакхъяр, балха хила безача болхлойи гIулакхерча наьхех лимит, пайда, хIаьта къаьст-къаьстача организацешта — гIишлой - монтажни балхашка дIабода мах лохбар.

СССР Госстройна тIадиллад 1979 — 1980 шерашка цхьайтталагIча пятилетке гIишлой - монтажни организацешка цIенача (нормативни) продукцега е дIабодача къахьегаме хулаш дола хувцамаш нийсагIа хьагойтача кхыча хьокхамга, хIаьта алаше фонд—къахьегама оасарлена планировани яра юкъебоалабеча хьокхамагIа сома маьха продукцена оттаьча нормативага хьежжа кIезиг-кIезига доалаш къахьегама оасарлена планировани ярга доалара сметно - нормативни база кийчъяра тIаерзаль мероприятеш чакхйоахилга.

ГIишлой-монтажни организацей боахама гIулакхий мах белгеи царна экономически стимулировани елгеи производственни мощносташи объекташи, товарни гIишлон продукци болх бе йолалийтари, къахьстама оасарле лакхъяран пайда алсамбаккхаран оттаьь заданеш кхоачашъярах хьахиннарашна хьежжа хургда.

Товарни гIишлон продукце сметни маьхах предприятеш, пусковой комплексаш, аргIаши объекташи, бокъонца хьалъяьи эксплуатаце дIаеинеи ларах а продукци арахецеи гIулакхаш дех кийчъяь ларах а заказчикаштеи подрядчикаштеи юкъе расчеташ яр юкъедоаладелга 1981 шера чакхдоакхалда СССР министерствашеи ведомствашеи, союзни республикай министрий советаша.

Дуккха хьадда гIулакхаш чакхдаха оттадаьд производственни мощносташи объекташи шоай ханнахьа болх бе йолаялийтара хьалхара заказчикийи подрядчикийи бехктокхам лакхбара.

ЧIоагIъяь титульни списокаш гIирс хьалбеш мел йоаккхача хана хувцадала йиш йоаца. Заказчикаш, подрядчикаш, планови, финансови, банковски, Iалашоп органаш, оборудовании конструкцеши лоаттаераш кхоачашде декхарийла болаш дола документ хилар оттадаьд.

СССР Стройбанкаи СССР Госбанкаи тIадиллад производственни гIулакхашта лаьрхIа хьалдеча гIирсашта хьожаяь пачтахьалкхен капитальни вложенеш хадданза, гIирс хьалдаь балламцца йолча ерригача ханна оттаяь титульни списокаш ларде а йолаш, смета тIа чIоагIдаьча ахчан боараме дIалецилга.

Производственни мощносташи объекташи шоай ханнахьа болх бе йолаялийтарах телача премей боарам лакхбаьб.

СССР гIишлошъяра министерствашта союзни республикай министрий советаштеи тIадиллад капитальни гIишлош хьалъяра деш дола доал эргадаьккха тоадара тIаерзаль мероприятеш. 1979—1981 шерашка шишша-кхоккха звенош а йолаш доал дарга доала дезаш хилар теркал а деш, кийчъелгеи чакхйоахилгеи.

III. Боахама расчет дегIайоалаяреи экономически рычагий стимулий лоархIам чIоагIбареи хьакъехьа. Боахама расчет производственни объединенешкеи (предприятешкеи) гIишлой - монтажни организацешкеи цар юкъагIа юхе этташ йола ресурсаш алсамьякхара гаранти луча пхе шера плана заданейи йаьххача хана оттаьча экономически нормативайи ларда тIа, боахама гIулакхех бухсоцаш хьахулараш. цу цхьан хана пачтахьалкхен бюджете дIачутела ахча алсам а доахаш, тоадарга хьежжа дIахо дегIайоагIилга Iалашдаза даргдоацаш лаьрхIад соцам тIа.

Промышленноста производственни объединеней (предприятей) боахама гIулакхех хьахиннарей мах белга а хIаьта ниттта царна экономически стимулировани сига а эттара хьалха производственно - технически гIулакхашта лаьрхIа продукцин халкъа эша товараши номенклатурагIа а (ассортиментагIа) даьча договорашка хьежжа йолча ханашка а лоаттадара планаш кхоачашъярга, къахьегама оасарле лакхъярга, продукце дикал тоярга, пайда алсамбаккхарга (цхьацадолча доакъошка — хьаьрга дIабода мах лохбарга) хьежжа лерадолда.

Соцам тIа оттадаьд укх гаргарча шин-кхаь шера промышленноста керттера хозрасчетни звено а лоархIаш производственни объединенеш вIашагIъехка йоахилга. ЛеррагIа чакхйоахийла производствана специализаци кооперировании яра, новкъосталаш гIоинеи йолча службашта централизаци яра тIаерзаль мероприятеш а хIаьта ниттта вIашагIтохаш йолча предприятейи организацейи управленчески функцеш а.

Къахьегача коллективай боахама инициатива дегIайоалаяран производственни объединеней (предприятей) бокъонаш шеръяраи цхьайтталагIча пятилетка экономически стимулироване фондаш — материальни поощрене фонд, социально - культурни мероприятейи чуIе цIенош хьалдареи фонд а производство дегIайоалаяра фонд а — пятилетка шерашта къаьст-къаьста йолаш чIоагIъяьча стабильни нормативашка хьежжа хьаярга довлилга оттаду. Цу хана керда чIоагIIа эффективни продукци халкъа эша керда товараши дикка дукхагIа арахецаш йолча производственни объединенешта (предприятешта) уж фондаш хьаяра нормативаш лакхагIа боараме оттаю. Экономически стимулироване фондашка лакхагIча боарамера отчисленеш елга оттаду ниттта производственни объединенешта (предприятешта) пятилетка дIахорча аргIанарча шера лаьрхIа пхе шера плана заданел тIех йола встречни планаш цар тIайцаллеи кхоачашъяьллеи. Нагахьа санна фондаш хьахулийтача хьокхамийта пхе шера плана заданеш кхоачаш ца йойя, экономически стимулироване фондашка дIачутела ахчан лохагIча боараме тел.

Экономически стимулироване фондашкарча ахчах духхьал лаьрххIача гIулакхашта пайда эцаш хилар оттаду. Фондашка юхедисар юха шерага доал, чура дIаданикха боцъо йолаш а даш. Производство дегIайоалаяра а хIаьта ниттта социально-культурни мероприятешта, чуIе цIенош хьалдара, материальни поощрени яра хьалхеча а ахчах пайда эцара дешаш дувцачеи къоастадечеи хьинаре дакъа лоац къахьегача коллективаша.

Материальни поощрене фонд хьахул найдай чотах къахьегама оасарле лакхъяларгеи дикала лакхагIча категорех йола продукци дукхагIа хьаярген, оттадаьча договорашка хьежжа потребителашта продукци лоаттаяра план кхоачашъярга хьежжа. Къаьст - къаьстача доакъой бахъалонаш терпийча, дикала кхыча хьокхамашкара а хьахила йиш йолаш я из фонд (материальни ресурсаш кхоирга, фондаша юха хьалури цар сненноста коэффициенти лакхъярга, рентабельноста боарам лакхбарга, продукци хьаяра дIабода мах лохбарга. хIаьта бийдал хьайоахача доакъошка — ше ха ярра йола продукци дукхагIа хьаярга хьежжа).

Даьза даргдоацар лоархIалда материальни поощрене фондереи алапей фондерен премировани яра дIахецаш дола ахча производственни объединенеша эттара хьалха дикала хьокхамаш лакхдарахи оттадаьча договорашка (заказашка) хьежжа продукци лоаттаяра декхараш кхоачашдарахи поощрени ярга дIаухийтилга, социалистически яхьах хьахиннараш теркал а деш.

Социально - культурни мероприятейи чуIе цIенош хьалдареи фонд хьаю материальни поощрене фонда 30—50 процента боараме предприятей коллективаш чуIеча цIеноша Iалашъяь хиларгеи гуччалъа йолаш йолча социально- культурни учрежденешкеи хьежжа. ЧуIе цIенош хьалдарген социально культурни мероприятеш чакхъяхарген дIадахийтара пайда эца негаргба ниттта материальни поощрене фондерча ахчан цхьан дакъах а.

Производство дегIайоалаяра фонд хьаю нормативашка гIолла керттера фондаш [illegible] дIадахийта лаьрхIа пайдан тIара еча отчисленейи амортизационни отчисленейи чотах. Цу чу дIачутел ниттта ехха тIера ямнача сов йолча хIамех (керттерча фондех) хьахийса ахча а. Механизаци автоматизаци яра, оборудовании хувцаран цунна модернизаци яран, производствои къахьегамии дикагIа вIаштIехьбаккхара тIаерзаль мероприятеш а хIаьта ниттта производство технически кхы тIа а кийчъяра тIаерзаль, цу вай юкъача фондерча ахчан чотах чакхйоакхаш йола кхы тайпа мероприятеш а производственни объединенеша (предприятеша) шоаш уттае а ю, чIоагI а ю. Белгалъьча цу мероприятешка дIадолар производственни объединеней (предприятей) расчеташкеи предложенешкеи хьежжа шоаш ма ярра капитальни гIирсаш хьалдара министерствашеи ведомствашеи уттаеча плани юкъеюхкуш а эттара хьалхарча аргIанна хилалга аргIйоацача капитальни вложенеша, материальни ресурсашца, кхоачам хилалга подрядни балхашца цар Iалашъеш а я.

Материальни финансови ресурсех эффективно пайда эцардара объединеней, предприятей, министерствай бехам чIоагIбар духьа цхьайтталагIча пятилетке деза дIа промышленни министерствашта пхе шера плана тIа чIоагIъяьча заданей ларда тIа оттае лерхI пайдан тIара еча, производство, Iилма, техника дегIайоалаярга, экономически стимулироване фондаш хьаярга планагIа дIаухийтача ахчана финансировани яра цар мукъагIа хьачуухача отчисленей стабильни норматив (хIара шера къаьст - къаьста йолаш йийкъа). Капитальни вложенешта шоай доалахьара средстваш тоъаш ца хуле, соцамо оттаду банковски кредитахи пачтахьалкхен бюджетерча ахчахи пайда эцилга.

Iилма - технически прогресс сихъяр а лакхагIа эффективность йола керда продукци дукхагIа арахецар а духьа 1980 шера Iилма-тохкама, конструкторски, технологически организацеш, опытни (экспериментальни) организацеш, промышленни министерствай Iилма - производственни а производственни а объединенеш (предприятеш) заказий-нарядий (договорий) ларда тIа керда техника хьаяра, карагIдерзадара, юкъейоалаяра балхаш хозрасчетни системагIа вIаштIехьдаха лерхIа.

Министерствашеи ведомствашеи Iилма-тохкама, опытно-конструкторски технологически балхашта финансировани яра, продукцеи технологически процессийи керда тайпаш кийчдарца а карадерзадарца а, къахьегам Iилман ларда тIа вIаштIехьбаккхарца дувзадента дIадолар юхаметтаоттадара. хIаьта ниттта продукце дикал лакхъяра кхы тIа дIадодачун а керда продукци арахецача хьалхарча шерашка лаьрхIачун совгIа дIадодачун а финансировани яра цаI йола Iилманеи техникаеи дегIайоахуралара фонд вIашагIйоалл.

Iилманеи техникаеи карагIдаьннарех пайда эцарах халкъа боахама фактически хиннача суммарни экономически пайданга хьежжа керда техника хьаярахи юкъейоалаярахи Iилма - производственни, производственни объединеней (предприятей), Iилма - тохкама, проектно - конструкторски, технологически организацей болхлошта премеш телга оттаду. Оборудованеи маши- [illegible] лечен дакъа лаьцна балхий бухгалтерийн болхлоштен поощрени яра Iилма - производственни, производственни объединенешка (предприятешка). хIаьта ниттта машиностроене организацешка цхьара премеш телга юкъедоаладу.

Лакха дикал йола хIамаш дукхагIа арахецачара а продукце ассортимент хан-хана кхьа эргайоахилга Iалашдечара а экономически рычагий лоархIам чIоагIбар духьа аттестаце система, хIаьта ниттта производственно-технически гIулакхашта эша продукце дикал лакхъяра стимулировани дIахо дегIайоалаяра эцар де лерхI. Цунца цхьана шийн параметрашка диллача дикагIйолча дай-мехкеи доазол дехьарчеи образецашта нийсса йолча а хIаьта из продукци арахецарах цох пайда эцарахи шера хьахулача экономически пайданга хьежжа а лакха эффективность йолча кердача продукце оптови маьхал совгIа кхы тIа а луча поощрительни маьха боарам лакхбу.

Нагахьа санна из продукци арахецара открытеш е изобретенеш я аьнна лаьрхIача ларда тIа вIаштIехьдаьккха дале лакха эффективность йолча кердача продукце а пачтахьалкхен дикала Знак еначa продукце а оптови маьхал совгIа лур дукхагIа хул. Дикала Знак еннача продукцегара дIадехараш лакхлу, хIаьта ниттта чIоагIлу моральни къевнна продукци арахецарах телача санкцей лоархIам.

Халкъа эшаш арахецача товарий дикал маьха санна лакхйнча а царна пачтахьалкхен дикала Знак елча а производственни объединеней (предприятей) экономически стимулироване фонде дIачулур оттаьча нормативашка хьежжа дукхагIа хул.

Къахьегама оасарле лакхъяран кадраш балха тIара хувцалулга лохдаран тIехьара къахьегача коллективай безам совбаккхар духьа йаьххача хана лаьрхIIача сома маьха продукци арахецарах телача алапе нормативей ларда тIа чIоагIдолла хIара болхлочун бIарчча хьанийцача къахьегача коллективеи алапи къахьегама оасарле лакхъярах а производственни объединеней (предприятей) балхах бухсоцаш хьахуларех а тайша хулга. Уж нормативаш оттаеча хана алапол сихагIа къахьегами оасарле лакхлулга Iалашдергдола технически вIаштIехьъяьха къахьегама нормаш белгалъе йоагIа.

Оттальча нормативаел е алапе планови фондал совгIа экономи яра чотах болхлошта, инженерно-технически болхлошта тарифни ставнели алапели совгIа кхы тIа а ахча тела производственни объединенешта (предприятешта) бокъо лулга соцам тIа белгалдаьккхад. Балха хьокхамаш телхадича совгIанагIа луш хиннар дала йиш яц.

Технически нийса вIаштIехьъаьха къахьегама нормаш дикагIа юкъехувлара а церга хан-ханнахьа юха хьажара а стимулировани яр духьа уж нормаш хувцарах хьахиннача пайда чотах болхлошта совгIата цхьаьна [illegible]

Министерствашта, объединенешта, предприятешта, организацешта мосагIа до форма цхьайтталагIча пятилетке керттера яр хургхилар теркал а до организацешка бригадин форма шерра дегIайоалара къахьегама стимулировани ярах тIаерзаль мероприятеш кийчъелла а чакхйоахилга а.

Производственни бригадай коллективашта (советашта) бокъо еннай оттальча нормативашкеи средствашкеи хьежжа юкъарча балха юкъе бригада хIара члена юкъедихьача лаьккъага хьежжа телача премейи алапеи боарамаш уттаде; профессиональни говзалгеи тайп-тайпарча профессех болх бе хоыш хиларгеи хьежжа надбавкаш еи кхы тIа а ахча телеи бригада членаш дIачутела; администрацеца профсоюзни организацеца моталаьд цун балха дикалга хьежжа оттаьча порядкагIа болхлочун разряд хувцилга: бригадана юкъе лелаеча социалистически яхье котбаьннараш белгалбоахилгеи царна поощрени яра боарамаш уттаделгеи; заводе лелаьча социалистически яхьа итогашка хьежжа моральни материальни поощрени йитара бригада членех кандидаташ уттабелга.

Соцам тIа белгалдаьд торонех дикагIа пайда эцара тIехьара объединеней (предприятей) безам -совбаккхара тIадерзадаь гIулакхаш.

Продукци лоаттаяра хьакъехьа уттадаь договораш телхадарах санкцеш яиза ярйоацилга белгалдаьд. Оттадаьча договорашка хьежжа дIакхьийтача продукцех доагIар ханнахьа дIалулга Iалашдар а платежни дисциплинана хьалдара нийдархой бехктоахим лакхбар а духьа ахча дIадала деза ха хьатIаэттачеи цу хана нийдархочунга из дIадала йиш ца хилчеи ю акцептовани яьча платежни документех хьаьрча декхар нийдархочун ссуда тIа дIатIа а хьош СССР Госбанко а СССР Стройбанко дIалулга оттадаьд.

* * *

Соцам тIа белгалъяь йола планировани экономически стимулировании эргайоахаш тоаяра мероприятеш промышленностеи капитальни гIишлошъяреи дерригача доакъошта йоагIаш я. Промышленностеи гIишлошъяреи къаьст-къаьстача доакъошка уж юкъейоалаяра бахьалонаш СССР финансай Министерствеца, къахьегамеи социальни дешаштеи йолча СССР Пачтахьалкхен комитетаца, хIаьта ниттта гIишлошъеча СССР Госстройца цхьана уж уттаю СССР Госплано.

Халкъбоахама моахьаши пассажираши дIа-юха кхуьйилга овлан тIара деиз тоадара, хIаьта ниттта транспорта предприятейи организацейи бухсоцаш дечунна боахама механизмо ю воздействи чIоагIъяра уж дешаех предложенеш кийчъе машиннаькъа Министерство, форда флота Министерство, граждански авиаце Министерство, союзни республикай автомобильни министерстваш, РСФСР хин флота Министерство декхарийла яьй соцамо.

КПСС ЦК-аси СССР Министрий Советои СССР Госплана, СССР Госснаба, Iилманеи техникаеи йолча СССР Пачтахьалкхен комитета, СССР Госстрои, СССР финансай Министерства, къахьегамеи социальни дешаштеи йолча СССР Пачтахьалкхен комитета, СССР Госбанка, СССР Стройбанка, хIаьта ниттта СССР кхыча министерствай ведомствай, союзни республикай министрий советий кертерча декхарах цаI лерхI ухх соцам тIа белгалъяь мероприятеш юкъейоалла.

КРАСНОДАРСКИ КРАЙ. Кубане ка болча златий кхашка болх беш а 1400 златаш чуэца-шIаувза комплекси отряди. Хвоттана хьалаш чоаллане доллашехьа а, ю боацаш хьувнкьан кхебаьб заьтта лелаедераш. Комбайнераша, техниках эффективно пайда а эцаш, балха ха йоаьц.

СУРТА ТIА: Советски районе «Заветы Ленина» яхача колхозе гурахьа дIадийна хиина хIа чуэцаш я коммунисте А. А. Нагаленко звено.

Е. ШУЛЕПОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

МОСКВА. Лихачева цIе-рагIча автомобильни заводе ден-бийсан графикагIа хIана хьет чуьнан латтача мехка юртбоахама районашка дIау-хийт грузовикаш.

ХIана Казахстанна Украин-ен юртанкарча къахьегам-хошта дIайохийта автомоби-лаш тIа йоттам латт.

СУРТА ТIА: автомобильни завода машинашкахьа хетне платформаш тIа тIайоттам я гьанна дIаяхьийта лаьрхIа автомобилаш.

В. ХУХЛАЕВА сург.
ТАСС фотохроника.

Дулх дукхагIа даккхара

Наурски районерча къо-хьегамхоша дукха къахьег хьайбаш дебадара, дулх ду-кхагIа даккхара. Эггара хьалхара шоай декхар лоархI цар хьайбаш дебаделга, уж чу а оттадаь дулх тIаяхетарг-долаш кхоабилга, ма хулла доакъар дукхагIа Iалашдел-га, фермашка къахьегама ов-сарле лаккхъелга.

Иштта беча балхах берказ а даьннад. Пачхьалкхенга хьайбай продукци йоххара план толамца кхоачашъяьй. Хьалхарча ах шера планагIа 1275 тонн мара дохка ца де-зача 1426 тонн дулх дехкад. Цу юкъе дукхагIа дар уста-гIан дулх да — 855 тонн. ДIачудешнача хIара бежана юкъера лаьрхIача дозал 324 килограмм, хьакхий — 99 ки-лограмм, устагIан — 37 кило-грамм хилар.

Даьхача толамаша гIад-вут, бакъда. цунга хьежна керда декхараш хьалхашке а уттаду тхоца. Шера план йизза кхоачашъергйолаш кхы а алсамдаккха деза дулх. Цу гIулакха массайол-ча колхозашка, совхозашка чу а оттадаь кхаба деза хьай-баш. Укх шера дулха кхаьба пачхьалкхенна дIадала де-заш да 3530 бежан, 11050 хьакха, 70000 устагIа. ДIа-чулуча хIара бежана дозал 400 килограмм, хьакхий — 110—115 килограмм, уста-гIан — 40 килограмм хилий-та лерхI оаха.

Дулх дукхагIа даккхара а ма пачхьалкхенга дохнера а керттера торонаш я аьхки хьайбаш лоамен даьгIенашка доажадар а Iай уж чуоттадаь кхабар а.

Хьайбаш лаьрххIа хьаяьча майдашка чуоттадаь кхоабаш йоккха опыт Iоаьй тха рай-она «Красное знамя» яхача колхозе. Из шерра яьржай районерча дукхача боаха-машка а. Укх шера цу тай-пара пхи майда вIаштIехь-йоаккхаргья районе.

Жа кхоаб гранулированни доакъарца, цу гIулакхо кхезза лакхъю къахьегама овсарле, дикка лохду дулх даккхарта дIададар.

Хьайбаш чулоттаду ха 100—120 денал тIехъяла йиш яц. ХIаьта цхьадолча тха районерча боахамашка 180—200 ди доаккхийт. Из иштта хилар бахьан да чуот-тадаь латтача хьайбашта ден-ней буси кIезига дулх IотIа-детталулга. Масала, «Рос-сия» яхача колхозе чуоттадаь латтача хьайбашта хьалхар-ча ах шера денней буси Iо-тIаяхета дулх юкъера лаьр-хIача 91 грамм мара хилий-вар, хIаьта районе — 143 грамм. Уж ла йиш йоацаш лоха хьокхамаш да. «Рос-сия» яхача колхозе овлаяга-ра хувца деза хьайбаш кхаба-ра гIулакх.

Практико хьахьокх Iилма-на карагIдаьнначохи дикагI-йолча опытахи пайда а эцаш майдашка чуоттадаь хьайбаш кхоабаш хилча, царна сихха дозал IотIаяхетилга. Бакъда, эггара хьалха мел эшаш долча доакъаращца шортта кхоачам бе беза. Иштта лоар-хIам болаш да болх лерттIа вIаштIехьа а баькха къа-хьегаш болча наьха балхаша-ра материальни безам со-баккхар.

Чу а оттаяь хьаккарч кхоа-билга а башха дика дац тха районе. Масала, «Терский», «Победа» яхача совхозашка хьалхарча ах шера хIара дийнахьа хьаккхийна юкъера лаьрхIача 402—474 грамм дулх тIаяхетийташ хиннада-ле, Ленина цIерагIча колхозе — 194, «Советская Россия» яхача совхозе — 140 грамм мара дацар. Цу боахамашка хьаккарч кхабара е оаш йо-ла йоакхо йоре. гIулакхаш кхыча бесса хургдар.

Дулх дукхагIа даккхара йоккха торо лу лоаман даь-гIенех бизза пайда эцаро. Укх шера лоамашка дIадигад 1300 бежан, Iуллашка вIа-шагIтехад цхьатарра ханаш аьнна хьайбаш, уж чулоатта-де карташ яьй, царна тоъарг-долаш тух дихьад. кхы мел эшачунца Iалашдаьд. Iулаш доажадераш дикка балха опыт Iоаяь, тешаме бола хьайбаш леладераш ба. Цар-ца чубаха фусамаш, кхыдола хьалаш вIаштIехьдаьккхад.

Лоаман даьгIенашка долча хьайбаша маьха деза доаца 80 тонн дулх лургда аьнна хеташ ба районерча боаха-мий кулгалхой.

Пайда луш гIулакх да хьа-жкерт лелаелга. Уж дика де-баш, дIадодача доакъарга хьежача сихха тоалуш, оппи-доалаш хьайбаш да.

2010 хьаккхийна тIехьа 22 эзар хурси хьалкхее лерхI оаха укх шера. Дикка дебаде лерхI тха районерча боаха-машка Iаьсий, Iовхарий. Дулх алсамдаккхара боккха кхоачам ба из.

Совхозашка, колхозашка дулх дукхагIа даккхара а из пачхьалкхенга дохкара а алан кхоачашъяра цу тайпа-ра торонаш йолаш я. Царех дикагIа пайда эца беза пяти-летка диълагIча шера план толамца кхоачашъяра.

У. МИШИЕВ,
Наурски района юрта боахама управлене кертте-ра зоотехник.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

Политически обозревателa заметкаш

ОСВ-2 ЙОАЦА ДУНЕ: «ШИЙЛАЧА ТIЕМА» ЮХАТIАДАХАРА КХЕРАМ

ОСВ-2 Договора гонахьар-ча дебаташа цхьа закономер-ность гучайоаккх: ворхI ше-ра переговорашь латташ мис-ка а оагIорахьара техкача ракетни арсеналий арифме-тикана юкъен кхыча техни-чески деталий бух бовцача Iам чуч саг кIезигагIа ме ух, дикагIа торо хулаш хинна пуи цу договора лоархIам шерагIа кхетабара, кхача ве-дача уйлай лакхаленашка кхача. Европейски сцена зувш болча комментаторашa нийса ю вывод, малхбузене-ройски пачхьалкхений дукхагIа бола лидераш. ОСВ-2 хьаллоацаш хилара эггара хьалхара бахьан из тIа ца эцаш дитача оттарг-долча политически хьалех кхерар да иказ. ФРГ канц-лера Г. Шмидта, масала, къаьстта белгалдаьх «Ший-лача тIема» юхатIадахар Ев-ропина вIалча эшаш доаца хIама хилар. Англе кхыча мехкашцарча гIулакхий ми-нистра лорда Каррингтона а иштта нертагIдоах СССР-ий США-си селла дукхача хана дийца а дийца оттаьча сог-лашенна ратификаци ца ярах даргдола «зулам».

Договор чIоагIа лоархIа-ме хилар латт, шоай эггара боккхагIа бола хIалакдара низ бола арсеналаш дегIаaха-ра доазув тоха шин мехка барт вIаштIехьбаьлийтарца по стратегически хьал чIоагIдел хиларах, стратегически ар-сеналаш дегIааздара динами-кана тIаьхожам ца хилара кхерамах муьъададарах, цхьан оагIонна шоллагIчо дерсдар а де лерхIар а фуд ца хар бахьан вIаш тешам ца хилар кIезигдарах, ста-бильноста новкъа доала йиш хиларах. Цу дерригие а торо хулийт советско-американ-ски откошенеш «лакха на-пряжени йолча полена» кхы а гаьна яха. хIаьта, долче, кхоахам чIоагIагIа кIаьдбар-гахьа, ши система вIашду-хьала латтача керттерча ги-не тIа а. иштта дунен кхыча районашка а арсеналаштен хIана долаш долча тIема ни-заштен доазув оттадарахи кIезигдарахи йола керда кон-структивни решенеш лахар-гахьа аугача ерригача кхыга тайпарча импульсашта ниьк бала.

ОСВ-2 Договоро дунен далкъашта юкъерча хьалаш-та еш йола дика вIаший ду-нен политика активе дIахоь-ьяй кхоанара кхерамало чIоагIъеча докиха даиъа ла-цара хьисапера хIама а лоар-хIаш. Цунца дувзаденна дика хетадеш да бокъонца дого-вора духхьалбараша дувца-рех бола тешам бовш латташ хилар. ТIа-тIа чIоагIагIа гу-чабувл царна иньера совет-ско-американски гIулакхаш тоадарга е цар кхоккам кIаьдбарга вуташ болча мол-лагIча барта духьала хила къаьстта дола шоай бахьан дола нахи гIозараши. «Крис-чен сайенс монитор» яхача газета тIа цхьана американ-ски гIулакхаш зувш волчо даькха а доагIаш белгалдаьн-кхача тайпара. нагахьа санна цу дийн мехка юкъе кхоххам эттабале. вай бувцарей хьалл-таш кхоачаш хиннад. ХIаьта цу мехкашта юкъерча гIула-кхий кхоххам кIаьдбелча. уж гIозараш геттара раьза доа-цаш хул.

Демагоги совйоаккхаш, герз хьаделга сихдар бакъа-хьа лоархIаш йола цу тайпа-ра позици нийса лерхIа йиш йолаш яц СССР-и США-и хьа-ман кхерамален хьалашка диллача санна, иштта дунен халкъашта юкъерча кхе-рамаленга диллача а. Кхы-меттел американцех цхьаба-раш «ОСВ-2 Договоран хор-жамашта хьалхарча кампане-ней юкъарча матчага», наьха теркам экономически кризи-са халонашта тIера баккха тарлуча, геттара сакъердаме-ча хIаманта санна сатесса бале а. хIаман уйла еш болча дунеха а дукхагIа болча наха хьалхашка машара чIоагIагIа кхерам тIатоссаш дола хIама да из.

Сенатора Фрэнк Черча цкъа геттара нийса аьлар, духхьал ше хьаллоацача по-литика позице тIара лаьрхIа-ча: «Со договора духьала ва» аьнна заявлени е мел аттагIа да, договор сенна эшаш да, из хьаллацанза дагрдоацаш хIанад яхараш санна дола декхараш къоастаде волалу-чул.

Цунна тIатохаргда вай: къаьстта хьокхаме а да, ца-рех бола тешам бойбеш а да договора духьалбараша. На-гахьа санна цу договора ра-тификаци ца йича, фу хургда ала ца туташ хилар. Массане-на а хоза а хозаш из дIа-далар-м, белгалдаьккхар ду-кха ха йоацаш сенатора Эдварда Кеннеде, по хьеел-лача конфронтаци чIоагIъл-лара. герз хьаделга сихдала-ра, ядерни тIема кхерам лакхбалара перспективах бола бехктокхам лоашта дIа-тIаоцар хург ма дари, аьнна.

Цхьаьнха а. Доврга дук-кхача шерашка хьийга кха, боврга герза арсенала тIа-хьожам лоаттабар санна йол-ча эггара лоархIаметIарча аздела гIарча облете вIаши бехна тешам. Цхьан итт шера даьккха а ца Iеш тIехьашна доаккхаргда дуне, ший эггара хьамсарагIча уйлаех доха а деш.

С. БЕГЛОВ,
(АПН).

Израильски Iаьдалаша чIоагIъю дIадаьхо Iарбий даьттеи дIачIоагIдаре поли-тикина духьала болча Iар-баштен палестински патрио-таштен духьалара терроре репрессеш.

ТАСС фотохроника.

«Носорог» яха операци

Суматрански носорога (из хьаьшна моттит — Суматра яха гIайре) сурти из хьайба цIендаь дIадаргдоацаш лора-де яха тIехьехами тIабола плакаташ тахан го йиш я Малайзерча дуккхача горо-дашкеи юрташкеи. Дукха ха йоацаш, хIанзара бIаь ше-раш долалуш, ши муI йола носорог каст-каста го йиш яр Къулба - Малхбоалехьар-ча Азерча мехкашкарча джунглешкеи ушалашкеи. Бакъде, болат санна чIоагIа-ча цIеха а унзарча ниса а мегадац носорог лорае. Цун бахьан мех бола муIаш (дар-ба доал йоах царех) яхара хьайбаш чархьаша доадар хинна ца Iеш, цахаддаш тIа-теIаш йолча капиталистиче-ски цивилизаци уж хула мот-титаш йохаелга да.

Дийна Iаламан къаман паркаши лораеча Малазий-ски департаменто носорог лорера долча гIулакхий комплекс оттаьй. Хоам бу Малайзе материкови дакъе цу кIезигденнача хьайбаех тахан 50 тайпа да яхаш. Уж эггара дукхагIа (20 гаргга я листа хьу яьннача Джохори Паханги яхача штатий доа-зон тIа уллача Эндау — Ром-пин яхача участке. Мотти-герча экологашца цхьана департаменто предложенеш еннай массехк заказникаши Къаман парки хьае. Паркана гонахьара хьунаш ма хулла кIезигагIа теда лерхI, хIана аьлча, хьайбашта керттера кхерам хьунаш йохаярах тIаэттаб. Хьунаш тедар ба-хьан долаш носорогаш гар-гара моттигаш юта а юташ дIаух, хIаьта кердача хьа-лашка царна ила ца могаш каст-каста моттигаш а мийс-лу. Носорога чархьал дийх-ка да, из кIезига а саьъерла-ме а дола хьайба хьатIадов-гIача новхалашта лорадара шерра кхетама болх лелабу. Ерригача Малхбоалерча Азерча пачхьалкхений масштабашка носорог лорая-ра мероприятеш утта а еш чакхйоах.

Г. ШМЕЛЕВ,
(ТАСС).

ТУРИЗМА ИНДУСТРИ

Хьалаш вIалла дика хиина деце а: швейцар-ски франка лохъенна хувцара курс, догIа дел-ха ахка, ноябре а декаб-ре а доаца лоа — соах-ка Швейцаре иха ту-ристаш хьалха санна дукха бар.

«Туризма индустри» — швейцарски эконо-мике лоархIаметIчарех ца I я. Чакхдаьннача бIаьшере дегIаaха йолаеннача хIанз цун отелашка — 281 эзари хьаухачарна лаьрхIа даьча цIеношка — 400 эзари моттиг я. 1,5 эзар подъемникаша цхьан сахьата миллион гарг-га саг дIа-хьа вига йиш я. ГIулакх деш ва 150 эзар саг.

АПН.

КХОМБАРА ТIЕХЬА

Октябрьски Революце ор-ден лелаеча «Красный мо-лот» яхача машинаш еча за-вода рационализатораша кер-да торонаш а лехаш КПСС XXV съезда решенеш толам-ца кхоачашъяра шоай низ, хьинар кходаьдац.

Заводерча говзанчаша шоаш творчески болх беча хана йоакхо ю производства эффективность лакхъяра, ме-талла, доаторе, электроэнер-гена ерригача материальни а къахьегама а ресурсай хIара участке, хIара болх беча мот-тиге кхом бара. Цехашка, отделашка керда торонаш лех. ма хулла метала кIези-гагIа доаде хьож балха мас-са йолча стадешка.

Хьинаре къахьег укх от-делий болхлоша: конструк-торски, керттерча металлур-га, керттерча технолога. Уж ба шоашта социалистиче-ски декхараш тIа а ийдеш. хIаране творчески планаш а уттаеш, метала кIезигагIа дIаахийтара дикагIа йола тех-нологи балха юкъехкувла-раш.

Металлаи кхыча ресурсий кхом бара творчески лехa-машка хьинаро дакъа лоацаш ба заводера ВОИР-а органи-заце (980 саг), НТО (415 саг) членаш.

Цунца дувзаденна заводе хул отраслевни заводскойи хьажараш, конкурсаш, яхь. Уж мероприятеш тIаерзаяь я материальни ресурсай кхом бара. дIадодар кIезигдара, дикал лакха йолаш, ма хулла дукхагIа продукци арахеца-ра.

Карарча шера хьалхарча ах шера рационализаторски предложенеш телача дакъа лоацаш 208 заводера болхло, ИТР балхахой бар. Цу юкъа-гIа цар еннача 175 рационали-заторски предложене 87,4 эзар сома экономически эф-фект а луш балха юкъейоа-лайир.

Рационализаторски предло-женеш юкъейоалларах кхо-дир 190,4 тонн метала, цун-ца 1,4 тонн сийрда бос бар а долаш. 22,6 эзар кВт/с элек-троэнерги. 18445 нормо-са-хьат, кхыйола ресурсаш. Ма-сала, слесара В. Р. Ифраи-мова аларца балха юкъейоа-лаьча предложенех хьийд-цар трубопроводей фланце-ши уж вIашагIйохкара тех-нологии. Цу гIулакхо кIезига ха а йоаеш, метала кIезигаIа дIаахийтар бахьан долаш вIаштIехьдаьннад 1014 нор-мо-сахьат кходе.

Конструктораша В. И. Ко-реневеи Т. С. Лапченкоси дегидратора корпус кIалхара мукх юаргйоацаш керда спо-соб хьа а яь балха юкъейи-хьай. Аьшк мукх ца дакита-рал совгIа, цар еннача пред-ложене шера кходу 1,3 тонн металли 1593 нормо-сахьати.

Керттерча металлурга отдела вокккагIа вол-ча инженера М. С. Муравкина модельни участ-ка слесарца А. В. Шелков-никовца цхьана фонтанни ар-матура фенташ кийчъеча керда технологи юкъейихьай. Цу рацпредложене шера кхо-ду 1,4 тонн бора, 169 нор-мо-сахьат. ХIаьта, механиче-ски лаборатора начальникаца И. Ф. Ливартовскеца цхьана цар керда хьаьй чона хIа-май дIа-са саттар тохкаш йо-ла образецаш. Керда предло-жени балха юкъейоалларах вIаштIехьдаьлар их операци чакхйоахача 1205 нормо-са-хьати 18,9 тонн чопи кходе.

Мехкдоьтта химаппарату-ра заготовкай цеха вокккагIа волча мастера А. Д. Чернова бIхача наха лелабеш болча «Огонек» яхача яь оатхалий конструкци хувцар бахьан долаш заводо кхойир 60,8 тонн листах йола прокат.

Болат лоазадеча цеха ин-женер-технолога Н. А. Вруб-левскаяс монифольда катуш-ка хьаяра технологи хувца-рах кходаьд 13,7 тонн болат.

Цу тайпара масалаш дук-кха а кхувла йиш яле а. тхо-ла тоя, заводе пайда ца эцаш хIана а дукха торонаш йол-га.

Метал — машинаш ечар «маькх». Маькха санна кхом бе беза цун а. Цудухьа ма-шинаш еш вола хIара саг де-кхарийла ва метал лорада-ра яьржача яхье дакъа лаца. цун кхом бара дикагIа йола опыт шерра йоржае. Цу бо-лама девиз я: «Лораде ме-талл а материальни ресурсаш а».

В. ЛОБАНОВ,
«Красный молот» заво-да БРИЗ-а начальник.

ПИСЬМО КЕПА ТЕХА ДЕЦЕ А

Грознерча ахалагIча марш-рутагIа лелаш йола трамвай сайрийнарча сахьташка чIоа-гIа во лел, из бахьан долаш Заводской районе а кхычахьа а балха бола нах Минутка яха-ча моттигера гIаш цIехха бе-баш хул, цудухьа хенахьа цIа а кхачац, яхаш кхьаьат кхьачар «Сердало» редакцега Октябрь-ски районе хьача массехк са-гагара. Из кхьаьат дIадаьийтар трамвайно - троллейбусни уп-равлене кулгалхошка. Цоа под-ца управлене начальника А. Баташова тхога яздy: «ПхолагIча маршрутагIа лелаш йола трам-вайш бархIа алкайташ минут мара юкъе юкь йоаргйоацаш лелийтилга вIаштIехьдаьккхад. Бакъда, Минутка яхача май-дана реконструкци а йолалар-ца дувзаденна диспетчерски, аварийни службаш, отстойни каналаш болх ца беш сацарех № 3, 5 йолча маршрутанна лела трамвайш дикка вогIа ле-ла аьнна укх тIаьхьарча хана.

Цига Нохч - ГIалгIай гIиш-лошъеча управлене СМУ-6 кол-лективо хьалхе йолаяь лакхе цIераш яьхача службай объек-таш йистеяяза я».

МОСКОВСКИ ОБЛАСТЬ. Вай мехка хьаеш мел йолча тракторий моделаш эксплуа-тационно - технически ре-сурсни экзаменах чакхъюкл Москвана улувхарча Пачха-хьалкхен союзни Iилма - тох-кама тракторни института (НАТИ) Iилма тохкама стан-це. Укхаза машинаш тохк тайп-тайпарча лаьтташ - кли-матически хьалашка массе а оагIорахьара цунах мел доал-лар фуд хьожаш.

60 тохкама стендаш тIа Iилмахоша тохк узалаш, агре-гаташ, иштта уж хьаль мате-риалаш а дика, чIоагIа хила-ра мел тешаме я. Вычисли-тельни центро оттаьча про-граммагIа дийнахь а буса а хьайза ха а йоацаш тохкамаш ду радиоца управлени еш йо-ла автоматика тIаоттаьча чархаш йолча а гусенични а тракторашта.

Станце мехка тайп тайпар-ча зонашка: Къилбаседа Кав-казе, Поволжье, Казахстане. Черноземни доацача лаьтташ-ка, Къилбаседа - Малхбузе-хьа дIанийсъяь тохкамаш ду пхи база я.

Iилмахоаеи специали-сташеи дахча балхано торо хулийт тохкамаш дел йоак-кха ха шозлек ахаззея — кхозлея лоацъе. Конструкто-рашца цхьана цар дакъа лоац керда моделаш хьеста, ношкъостал ду уж сихагIа се-рийни производства юкъе-яхьара.

СУРТА ТIА: чархаш йол-ча трактораш сихагIа ре-сурсни тохкамаш дара йола бетонаца кхаьла герга трек.

Н. АКИМОВА сург.
ТАСС фотохроника.

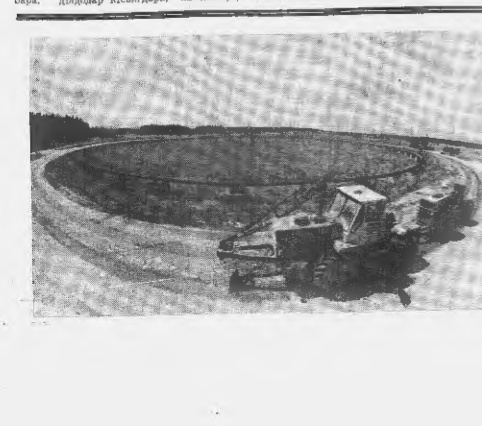

Бекхе яр—капитализм

«Бензинови моцало» тоIаяь

Ьссача автозаправочни станцешка «Бензин дац» яьи-на табличкаш, хIанзарчоа из кхоачадалайза долча кило-метрашка кхоачаш аргIанга хьежаш латта автомобилаш — цу тайпарча суртага баьи-наб укх аьхки США «Бензи-нови моцал» кхаьчай итташ йолча штаташка. Къаьстта из ира хоалу мехкарча къилба-седа - малхбоалехьарча штаташка — Нью-Йорке, Коннектикуте, Нью-Джерси, Мериленде, Нью-Гэмпшире, Вирджиние. Дуккхача горо-дашка. царца Конкорда, Ман-честер, Нашуа а йолаш, авто-мобилаш бийсанахьа а аргIа лувца отт бензин чудолча ко-лонкашка.

Мехка йоккхагIа йолча го-родашка — Нью-Йоркей Ва-шингтонеи — доатора боарам ца оттабича дацац Iаьдал. Йолаяьй «чет-нечет» яха си-стема. Цу системах четни таьрахь долча деношка доа-гор чудотта бокъо я четни регистрационни номераш йол-ча машиний, четни доацача деношка — четни йоацарий. Бакъда, цу гIулакхо аргIаш лоац-м яьац.

«Бензинови моцало» тIьам болаш хийцад американски наьхий сибат: шоай доала-хьа йола транспортни сред-ствашь гараже е автостоян-кашка бита а йите метроца а автобусашца а лел нах. Укха-за а дага йоаца халонаш ний-съеннай американцашта: дIа-са кхувлара сихха айбенна боарам кхоачашбе магац об-щественни транспорта.

Кхы дикагIа латтац мох-хьаш кхухьача автотранспор-та хьаш долча дизельни доа-горца кхоачам бара гIулакх а. Дукха ха йоацаш тоъал мах тIаяхийттача солярках бак хьалкизара дукхха хий-нерваши водителa йоаг нийша а ца Iеш, кIезиг доаша эхча я аш. Беррига мохк чу а доа-цаш, шоай доалахьа мохкьаш кхухьа автомашинаш йолчар, раьза ца хилара низ бола бо-лам болабара керттера ба-хьан из да.

Доагор ца тоъаро чIоаг-гIа хьама техай фермерашта а — кхашкара балхаш эггара сихденнача хана. Iаьдало аларца, доагор чудоттара хинна хьалхе дIаяьккхай царкара.

Иштта халонаш тIаттар бахьан ха гIерташ. Ассоши-эйтед Пресс (АП) яхача аме-рикански информационни агентства мехкдаьттен мехк-даьтта продукташ йоахача йоккхийча корпораце дуккха-ча лакхехьарча гIулакхий викалашка хаттар даьд. Жо-паш гаьнна цхьатарра дицар цхьаьбараш ледкъ американ-ски рынке керттера постав-щик хиннача Ирана мехк-даьтта кIезига ухийт яхаш. вехкар мехка чухьнахьа мехкдаьтта кIезигагIа доах йоах, кхоалагIбараша:, хаот-тама бу бехк. Амма, беррит-неша а цхьан багара доагIаш санна аьлар эггара хьалех кIалкхара миштa баргба ховш хIама дац.

ХIаьта аланеи маьхаи стабилизаци еча Совето ше баьча тохкамо белгалдоах доагор ца тоъаш йола хало-наши цул мах сихха дегIааха-ра бийдал ца тоъарца кхоала-гIча даькъе мара дувзаденна ца хилар. Керттера цун бахьан — мехкдаьтта корпо-рацеш шоашта болча пайдана тIаьхувш хилар.

Доагора мах кхы а айбар духьа ха а ховш «бензинови моцал» оттаьй рынке моно-польни хьал долаши доагора маьхаш дIахо дикка лакхде гIерташи йолча низ болча мехкдаьтта концернаша. ахаш каст-каста хоамаш яра-дувл непайоазон тIа. Иштта, «Вашингтон пост» яхача га-зето язду американски сто-лицана гаьна йоацаш уллача бензохранилища тIаьи аьнна йиза я. хIаьта бензин чудет-тача станцешка из хьачуда-гIац. Иттачел совгIа йола йоккхий танкераш Делавэрс-керча бухте дукхача хана «яхнийсай», аьлар Нью-Джер-си яхача штата энергетиче-ски управлене кулгалхочо Дж. Джэкобсона. Мухь хьаэ-цацар, хIана аьлча, мехкдаьт-тен бензини чудотта моттиг яцар — еррига хранилищаш хIама Iочуг IоргIйоацаш йиза латт.

Моттигерча экономически обозревателашта хетар а доа-ладеш Ассошиэйтед Прессо белгалдоах хIанзарча «бензи-нови моцала» овлаш 1977 шерага кхоач. Дунен тIарча рынке доагора мах тIаяхетар-га хьежаш американски мехк-даьтта монополей хранили-щашка дIаоттадаь чот йоацаш дукха доагор латтар. Цу хана мехкдаьтта чакхдоахаш йола монополеш бензин лоархIам боллаш кIезигагIа арахеца яьлар. ГурахьеиIаьи хьалха на хиннача тайпара шелал а этта тIехьаленна дIаотталь хинна мехкдаьтта продукташ айбеннача маьхах дукха охка-ча 1978—1979 шерашка энергетически кризиса белга-лонаш гучаяьлар. Предприни-мателаша боккха пайда баьк-кхар. Официальни даннегIа духхьал 1976 шера дена цар пайда 134 процент дукхагIа хилар.

Автозаправочни станцешта доагор телга боарам тIа даьккхача потребителашта марте хайра мехкдаьтта про-дукташ арахецилга кхы а кIе-зигдаьлга. Бензин кIезигагIа доадайтар духьа апрель бет-та автозаправочни станцеш выходной деношка дIакъайла яр. ХIаьта май бетта хана дена бензоколонкашка аргIан-та хьежаш массаза а латтар. ХIанз монополеи доагора кер-да запасаш еш я. шоай аьт-тув баьнача минуте цун кхы а мах лакхбаь из дохка бе-зам болаш.

Массаза а мехкдаьтта ком-паней хьашташ лорадеш хин-на кхыметтел энергетика ми-нистерства кулгалхой а - ба-лац бIаргагуш латтача фак-тех «бензинови моцал» отта-яра бехке монополеш я ца аьлча.

Вашингтонера мохьаш кхухьача автомашина водите-ла У. Хилла цунца дувзаден-на аьлар: «Мехкдаьтта моно-полеша бокъонца бола тIом болабаьб нахаца, цун мах ай-бар духьа цар ха а ховш кIе-зигъю бензина поставкаш. Боккхача наькъа тIара гIав-рахой санна лел компанеш».

В. ФЕДОРЦОВ,
(ТАСС).

Керда стихаш

ОСМАЕВ Асланбек, къонача йоазонхой Ерригсоюзни VII-ча совещание доакъашхо.

ЮЛИУС ФУЧИК

Набахтен бодашка,
Пхьарчой кхуврча,
Майрра воаш къизалий
бистхилар.
Кхайкадеш къоначо:

«Лемах муш хьерчарах
Гош мІга бац коммунисташ!»

Фу дола дунен тІа
Къонахчел воаккхо!
Фу дола бийда дегІ теда!
«Делургда боча дегІ, —
ЦІогІа тохар чахо, —
Из дерех кхоллате ма
хадацІ».

А, хадацІ Яц хьада.
Хургдоачунга хьажаш,
Къам хьамаи воаш вецІ
бахара.

Вахаро ший маІак
Доазийташ кхийтараш
Байнабац цу бале бахара...

Ширачун кІоргера
Гьнарча гІане,
Яист йоацаш хьаьхьало наца,
Шод бидбам вахара,
Дог гІеттош дениа,
ДІандай из заман оаса.

Мел йІаьда я из,
Вахар — ма лоаца!
ТІадам бац адамий вахар!
Хьо воьхав, хьайх биса
ЦІаьрматта боаца
Хьай тІадам седиъа мо
боаго.

Заврааш шерашка
Йоагаш хул, йоах.
Баьгеча седкъаи сердало.
Боадуе тІаьрхьача,
Из алсамйоал —
Цунца сетессам а дийнлу...

«Адамаш, шо чІоагІа
Да сонъ деза!
Жимерий, норпелаш!..» —
дьена,
Безамах доагача
Дега сез ейаь,
Фашизман цІерал из
[illegible]

●

НАЬКЪА ХЬЕХАМАШ

Аз даь, наьна хьехамаш да
дег чу лепош,
Ди мел доало синдоалаш
хьадоагІа уж.
Магац цхьана педарлонца
еза цаІ вепош
Е со кхьчун ледарйонек
вонапуш.

Со вахара новкъе вовкхаш
хьаьнар дес се:
«Къонах воммун моастагІий
я хупаш ба,
Іа ма дита, царех кхьардий,
дог хьай дьасса,
ТІадаинйта дег чу хьай заддий
фу.

ТІенкха дергда вахаро я
башке совгІат:
Хьай дог дала доттагІий а
хургбе хьа.
Кхо ма белахь бала царна
безам бІайхаІ
Царна—йІовхо, моастагІашта
— шийла Іе!

Вешта вьича, къонах волча,
лаьтта верзаш
Мара, кхы шиий заддий гІуланх
доходец:
МоастагІашта динахетараш
тоьлл тоссаш,
ДоттагІашка кхоачаду цо
лоа а дарза.

ДегадоагІа, цец а вахина,
соца наІар тІа,
Аз гернийвош коа чуода
къьана да.
Нанас, — хорц ва, цун
бІаргий хих се бахка тет,—

Дезар сайга са са паттар
цІина.
«Бакъда, хьайна моллагІа
гІуланх доппарех бе.—
Из йистхилар, Іиина дикка
уйна еш, —
Хоаш хилалахь, хьайга
кхачар доккхо доагІа!

Кхоллямо со кьа дикало
йойла теш!..»
Зама йодаш, уж хьехамаш
вІашагІьийна.
Царех хинаб Дальхн боника
хьехам.
Шийна, дІайха денош удош,
из фу зийнад?

Дикаца са миччаькъа верах
хота цІагІа.
БІарга сьврт кхийтача
санна, хьийдда вовгІаш
Е, топамех Іехавенна, соца
со.

ЭгІазие е хьестаро доаш
лерта са кхоач.
Цо сона эшиа болер, кхетам
ду.

ГІалгІай меттала яьхай
А. ЗЯЗИКОВА.

1979 шу—Дунен халкъашта юкъера бере шу

Бераshта дола энциклопедически литература

«Педагогика» яха издательство арахийца яьнай 12 томах латта «Берий энциклопеди» (тираж 520 эзар экземпляр).

Хеталуш да, «энциклопедически литературен» «бераши» яха понятеш цхьана таръяла йиш йолаш яц аьнна, — йоах издательства директора Виктор Хелеменддина. — Амма хоза уйла йича, яиттадац из. Дешархошна бакьча хоаттамо хьахьеккар, цу тайпара литература царна чІоагІа хьашт долаш хилар. Цул совгІа, цо доккха гІо дергда педагогашта а дьашта-ноанашта а. 20 шу совгІта хана «Берий энциклопеди» кхоза арахецара фанташа дукхача хІамашта тепал ду.

«Берий энциклопеде» 12 тома тІа дешархочо дикагІа кхетасргІйолча тайпара лу гонахьарча дунеьах йола цуна эша знанеш. Из хьахьокх томий цІерашта: «Лаьтта», «Сигаларча дегІий дуне», «Таьрахьаши фигураши», «Веществои энергии», «Баьцовгlаши хьайбаши», «Техника», «Юрта боахам», «Саг», «Адамий общества историцара», «Вай Советски Даьхе», «Доазол дехьара мехкаш», «Литература», «Искусство».

ХІара книжка чулоацам тематически белгало йолаш оттабаь ба. Цу тайпара гІуллакх вІашІІехьдекхар бахьан долаш Ілман, экономика, искусства цу в вокх даькъерча хІанзарча хьалах лаьца кхоачамболлаш йола сведенеш кхоач дешархочунга.

ХІара том чаккйоалаш «Справочни отдел» лу, цига йоалаю таблицеш, библиографически указателаш, словараш - указателаш, керттерча терминех лоаца дувц.

— Мел хувцанаш хиннад кхоалагІча издание тІа цул хьалхарчунга хьежача?

— ЧІоагІа хувцабеннаб ерригача томий чулоацам. хІьата царех цхьаьраш, масала, «Лаьтта», «Веществои энергии» дерригаша юха язъяь я. Цу балха юкъе дакъа лоацаш яр йоккха а лакха квалификаци йола а коллектив: академикаш, Ілмай доктораш, профессораш, цІи хеза писателаш журналисташ педагогаш композитораш. «Берий энциклопедена оформлении еш бар дикагІа бола художникаш: из хІанз тІера хозагІеи иудехьеи да, иллюстраци дукха а дукхагІа я.

— МалагІа энциклопедически издании а Дунен халкъашта юкъерча бера шераца дувзадениа берапітеи кхувшбоагІараштен лаьрхІа шун издательства арахийцараш е арахеца кийчъераш?

— Эттаре хьалха цІи яккха безам ба са ах миллиона гІоргташ тираж а йолаш арадаьнача кхо том йолча «Фуд? Малав?» яхача энциклопедически словара. Из 9—12 шу дьаннача бераштa лаьрхІа да, хІаьта школьникашта дика доваш а да.

1979—1980 шерашка «Педагогика» вдана тІа я тхона керда издани — жималлер даькъера кхувш боагІараштa лаьрхІа дола энциклопедически словараш. Цу серех дарех хьалха арадаргда «кхуаш воагІача спортсмена энциклопедически словарь». Из арадаккха лаьрхІад Москве Олимпийски ловзараш долалуш.

Кийчъеш я хІанз «Бераш дуне» яха диъ книжках латта фундаментальни издание — «Деша яиха ха йоацар», «ЗІамагІа вола дешархо», «Кхуаш воагІар», «Къонил». Хьалхара том укх шера арадргъя. Эттара хьалха кхийнараштa — дьашта-ноаношта, педагогашта лаьрхІача собране дукх цар вахара къаст-къастача хана, Іодича деэз бокъонца кхийна доаллалца, берий дегІаахара, царна хьекара, кхетам белера даькъерча башхалонех.

БОРИС ЧУБАР (АПН)

МЕХКДАЬТТАХОЙ ДЕЗАЛ

Ниттта Ахьмадах а хилар мехкдаьттахо. Болх бе воладелар из Малгобекски УБР ремонтни воаш. Цо йиш хилийтар цунга чоалхане бурув детта механизмаш бокъонца йовза, царех йоалла хІара ваинти гайкен фу деш я ха. Цига болх беш цхьа а юкъагІа да доалийташ дийшар цо Грозненски мехкдаьтта института —механически факультете.

Цунна аттадар ала йиш яц. Цхьабакъда, денал долча сагага массала а къесталургда вахара хала а чоалхане а денхараш. Ахьмада а цхьана тардора уж лоарІаме шин гІуллакх: болхи дешари.

Ди тІехьа лаккхора къонача мехкдаьттахочун гоалаьзл геттара дика йовзар цунна технологически оборудоваш. Цу гІуллакха тІоагІа повкъостал дора цунна опыт йолча мехкдаьттахоша, дог цІенача хьехамчаша. Кастта Карабулак-Ачалуки яхача мехкдаьтта доаллача моттигерча № 168 йолча буровой бурувдеттачуьна гІоьнна вир

Эскаре гІуллакх дан ваьлча шиий заводе юханера Ахьмад. Шиий доттагІий а опыт йола хьехамчаш а болх беш йолча. Вознесенски газ чакийоаккхача завода коллективо дика, доттагІашна санна тІаийцар из. Дукха дог хьоасташ дола хІамаш дар цун заводаца дувзадениа. Юкъера школа а яьккха балха веча, цун цехашка хилар АрсамакоагІах балха сат, дерригача шие мел деча хІамах бола бехкткІам кхетабе вельлар, къахьегамнара безам совбьлар.

Бакъда, цунца школа яьккхарех берригаш а бацар цо дага лаьцар нийса лоархІаш. Къаьстта шоашка доккха хІамаш лелалургда мотташ, гаьнна кхуддаш хиннараш. Царна дагайоахкар Москва, Ленинград, Киев санна йола йоккхий городаш... Цхьабакъда, Ахьмад шиий городах къастанзар. Цунна эггара дикагІа йола город я МагІалбик. Укхаза дерригa а цун хьалсара а дега дега а да.

ХІаьта а Москва-м дувцилга йоалаш хоьъенний цунна. Ше СССР Лаккхехьарча Совета депутат хилерах тарра хул из цига хІана.

Миштa кхьчай цу зІамигача сагага ниттал йоакха сийле, фу бахьан долаш бенаб цунах йоьха тешам? Из дІаволалелар зІамигачунгараь, цун цикъ аттачунгара халагІа, доккхагІа, йоалханегІача тІабодар.

Дукха бензар Ахьмада заводе болх. Новкъа дар ше ваьннача хьалах, завода болх баьча шерашка дІаийвача махах къаста. Цхьабакъда, заводера дІаваха кхоаш дар гІулакх.

Дика болх ба электромонтера бар. цхьабакъда, йоалаш я сагагара ныч дукхагІа дІадевлаш йола профессеш а. Делал долаши хІама ловииа хила безе уж кхалуш бола ияк.

Цу тайпара профессеи йолаш ва дуккхача шерашка мехкдаьтта оператор воля Ахьмада да ГІаьзе Султан, вина Мусий Дебахан, ваь вошa, пи Ахша. Уж берригаш а мехкдьттахой ба. «Іаьрка доьшуш» даккхар да цар массане а хоза а хетам кара даьца гІуллакх. Йохае йиш яций цар массане а селла лоархІаш йола дезала традици?

цунах. Из шиий керда професся карaерзаеча Ахьмада баьккха керда гІа бар. Укхаза бокъонца кхетадир цо мел чоалхане а хала я ба бурува деттарий болх, мел къонахчали денала деза из дІабакьа. ГІана тІехьа гІа боаккхаш, тІайна тІехьа тІоа боаккхаш чуболх бурув деттараш лаьттан чеяашта мехкдаьтта ганза тІакхача гІерташ. Мелла йоккхий халонаш нийсъеннаяр аьнна юхабовлац уж, бІа ца тоссаш болх шоаш яхача гІертача моттигта бодача новкъа. Керда вечачун зе йиш я, укхаза карaерзае лаьрхІача профессена ше метаргвий-веций. Нагахьа санна цунах варгвоацаш вале, еррига халонаш лоргъя цо. Нагахьа санна юхавоале, керда професси лаха еза. Шоай берригача дезала а санна, сих лета гІуллакх а хиина дІаттар мехкдаьтта даиххар.

Дукха сийрда денош хиннад Ахьмада вахаре. Цхьабакъда, цаІ цІаккха а дуцлургдац цунна. Из да 1974 шера из парте члекала дІанийца ди. Цу дийнахьа бокъонца кхетабир цо шийца болх беш болча новкъосташта. Дьхеина хьалхашкара шиий бехктокхам мел боккха ба. Из хьахьонк цо тахан шиий къахьегамца.

Дикла а хинав Ахьмад хьинаре общественни болх беш. Из хинная Малгобекски УБР комсомольски органнзаце секретарь, буркома член, КПСС Горкома член, горсовета депутат — дерригa-м яздаь а варгвац. ХІаьта укх шера тІабиллаб къонача коммуниста эггара а бехктокхамегІа бола болх — из хержав СССР Лаккхехьарча Совета депутаталла! Шиий гІуланх кхы дикагІа лелалдар, шиий низ ца кхобеш къахьегар, пенача дегаца,* дерригa хьинар увоттадаь наькха шиийх беина тешам боадара сарцагІоалар, партен Даьхеии зоІам кхоачашбар лерхІАхьмада шиий декхар.

А. МАЦИЕВА.

ГРУЗИНСКИ ССР. Ах миллиард киловатт сахьат электроэнерги яьккхай Ингурски ГЭС-е болх беш йолча кхаь агрегато 1978 шера ноябре деиз укх шера апрель боллца. Из 400-зза дукхагІа я Советски Грузе энергетико духхьашха 1927 шера (Земо-Авчальски ГЭС болх бе йолалийта шу) хьаьньо яьккхачул. ...1922 шера 10 сентябрь. Цу дийнахьа Тбилисера гаьна йоацаш Кура яхача хии йисте массова воскресники хилар ЗАГЭС хьалъяра юхь дІайолеш. ХІаьта 1927 шера 26 июне болх бе йолаеннай Грузе энергетика духхьашхарьяр.

ХІанз ЗАГЭС-а ялх гидротурбина низ 36,6 эзар киловатт ба. ХІаьта Ингурски каскала гидроэлектростанцей низ — 1,300 эзар киловатт. Уж цифраш — Грузе энергетика низ эггара хьалхара пхе шера илли тІаийцача хана денз боккхагІа хилар къаьгга хьагойташ дола хьокхамаш.

Шиий тайпара Ингурски ГЭС болх беш дІахо хьалъеиш я Кавказа лакхача лоамашка.

СУРТА ТІА: Джварски каньоне урагІа йолаш латт Ингурски ГЭС-а шиий тайпара арочни плотина. ХьатІадоагІа шу чаккдоалеш цун лакхал 271,5 метрага кхоачаргья.

ТАСС фотохроника.

Вахара никъ лохилга

БархІ класс яьккхачарна вахаре никъ лаха беза хе хьатІаьттай. Из атта гІуланх дац. Кагирхошта хьалхашка хьабийлла кхо никъ ба: нийсагІча классе, профессионально-технически училище е юкъерча лаьрхІа йолча дешара заведенешка дешё гІорга. СихагІа боккхе хила безам болча кагийча наха хец малагІча наькъа тІа баьнча бенъаьва ба, шоай мел низ ба. Из хецар аьнна, церех бокха баки а бац: довзац царна вахар. Цу хана фийла хила беза боккхагІбараш, цар новкъостал де деза кхуеш йоагІача тІаьхьенна.

МалагІа хьекар де йиш я бераштен цар дьаштен?

ДукхагІа бараша, вайна ма харра, нийслагІча классе деша я база итт класс йистейоаккхаргьа. ХІаьта, шоллагІбараш, уж кІезига а бац, профессионально-технически училище деша гІоргба. Цу кагийча наха леладер бакъахьа гІуланх да, дьышен ноаношен цар хьалоацача наькъа дукьало йича нийса дац. Боакло вай мехка, инженер санна, эшаш а лоархІаш а яа. Къайле яц алапи болелоча инженерал дукхагІа це эце, кІезагІа це эшилга.

Вай мохк сихха дегІабоагІаш, гІишлош хьалъеш боалл. Мехка эш низ бола, говза кулгаш, ХІанзарча производстве юкъера образовани йоаца саг бе болх боацаш вусаш моттигаш а хул цхьайолча хана. Хоаш да, дешара боарамга хьежжа болилочун къахьегамо овсарле а йолга. ХІаьта юкъера образовани йолча сага шозза сихагІа лакхъю шиий балха разряд. Цунга хьежжа кагирхой бакъахьа ба профессионально-технически училище деша бачача.

Укхазе белгалдаккха дезаш цхьаькха а да. Цхьадола бераш дукха раьза хилац (хотаргахьа, деьшкаре - ноаношкара хьадоагІаш да из) профессионально-технически училище деша дека. Из харцахьа кхетам ба. Кагирхошта, цар дьашта ха деза хІанзара ПТУ—хьалка хиннерашта тара йоаца, керда дешара заведенеш йолга. ХІанзарча профессионально - технически училищашка кийчбу лакха квалификаци йола болялой. Царна хьехаш бе лакха квалификаци йола хьехархой мастераш Хьалха ца хиннача тайпара оборудовени а йолаш кабинеташ, мастерскеш я цаo профессии Іомае. ПТУ, хІанз долча кьллашка хьежача, ду кхагІча дьекъе тара е лаьрхІача дешара заведенешта — техникумашта. Це хоаш даь кІема дац профессионально-техническии училища йистеьнккхача дикагІа болча дешархоех итт процент бараштa цу шерре я лаккхерча дешара заведенешка деша база бокъо хлер а.

Мишта лох дукхагІа болча кагийча наха шоашта професси? Из е кхьболе болх шоашта беза е безац? ДукхагІа йолча хана цар керте уттаду хеттар да из. ХІаьта шоллагІа доле хеттар. «Цу балха со мегаргва е мегаревацІ» аьнна уттадеш дукха бец. Эггара хьалха из хейча пайдане де кагирхошта шоашта, цул тІехьагІа цар дьышта а. Из гІулакх къоастаде новкъостал де деза бокхагІчар — хьехархоша, дьыша, шофаша.

М. ФРОЛОВ, РСФСР школа заслуженни хьехархо.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

ВЬЕТНАМ. БІаьш йолча берий бешаманен яслешен хІара денна наІараш хьалл Хошимине — мехка йоккагІйолча городе — бахача эггара зІамагІа бараштa. Паччахьалкхено тоьда дукха ахча дІахец берий учрежденей сеть дегІайоальяра.

Дунен халкъашта юкъерча бера шера республике хьаллартьа итташ керда берий бешамаш яслеш, школаш а берий больницеш а.

СУРТА ТІА: Хошимина города яслешкара концерт.

ВИА — ТАСС сурт.

● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ

ЛОАЦЦА ХОАМАШ

Цхьа бутт хьалха ха я хьалхарча лигерча командашта юкъерча мехка футболах йолча чемпионата ловзараш календара тІа белгальдаь из хилара чакх ца доахе.

Цу юкъа «Терека» футболисташ доттагІала вІашагІкхетараш чакхдала хьоашалгІа баха хилар Польски Халкъа Республике. Польша футболах йолча чемпионата шоллагІча лигерча кхаь командана лайзар «Терек». Уж кхонкхе а вІашагІкхетар вай команда толаш чакхдаьлар. Ерригаш а лаьрхІача фусамдаьй наІарашна 14 бурган чутехаш вай футболисташа, хІаьта шоай ярашка 4 мара чакхъаийтанц.

ХІанз кастта дІайолалуча СССР чемпионата шоллагІча ак-даьвъан ловзарацка кийчлуш я «Терек». 3 августа С. Орджоникидзе цІерагІча стадионе цо тІаьц Орджоникидзера «Спартак».

●

ДІахьош я физкультура производственни коллективашта юкъе футболах йола Къилбаседа Кавказа кубок яккхара яхьаш.

Цига дакъа лоацаш я укх шерара Нохч-ГІалгІайчен кубок яьккха грузовой автотранспорта Грозненски производственни объединене «Спартак» яха команда. Турнирера хьалхара вІашагІкхетар цо чакхдаьккхар Орджоникидзе Къилбаседа ХІирайчен кубок лелаеча «Буревестник» яхача командаца. Счет 3 : 2 а йолаш вай мехкахой котбьларо царна бокъо елар турнире дІахо даьъалаца. Цхьабакъда, самарддийнахьа Элисте ловзаш спартаковцаш вІшар счет 0 : 1 а йолаш.

●

Чакхъьнний машинаькъа Грозненски отделене Спартакиада зачета юкъейоагІа нек дарах йола яхьаш. Физкультура производственни коллективай спортсменашта юкъе баьржача сакъердамеча къовсаме хьалхара моттиг лаьцар Грозненски вагонни депо пихалаша, шоллагІча моттиге ба машинаькъа Грозненски эксплуатационни участка некдархой.

Машинаькъахой Спартакиадо чулоац спорта тайп-тайпарча ийс даькъах йола яхьаш.

С. ПАРЧИЕВ.

Дунен халкъашта юкъе цхьана гІулакхаш леладар

РУСИСТИЙ ФОРУМ

— ХетаргахЬарча даннегІа, 80 мехкарча 2100 Ілманхочон педагогеи дакъа лоацаргда 13—18 августа Германски Демократически Республика столице Берлине паччахьалкхеииа корте латтича Эрик Хонеккера официальни патронажагІа хургйолча эрсий меттел литературан преподавателий, Дунен халкъашта юкъерча ассоциаце (МАПРЯЛ) IV Дерригдунен конгрессе, — аьлар АПН корреспондентаца къамьал деш МАПРЯЛ генеральни секретара, СССР педагогически Ілмай Академе члена-корреспондента, профессора Виталий Григорьевич Костомарова.

ХІанз лаьтта болаш болча 2700 меттах алхха 200 ба из мотт бувцаш миллионал кІезигагІа нах боацаш, 70 мотт ба 50 миллионал кІезигагІа боалараша лебеш, алхха 13 мара бац бІаь миллион сагал совгІа болча ваха лебеш бола мотт. ХІаьта геттара кІезига да дунен халкъашта юкъерча шеррача аране дувцараш — уж метташ хоаш ба лаьттен духьдухьача миІ͏игашка дукха миллионаш бола наьна меттащ ш-шоай дола нах, Цар лоархІам уж дувцаш барай дукхалах лаьтта Іац. Из латт яз мотт бола мохк, цо хьаллоаца цивилизаци дунен тІа лоархІаш хиларах, из теркал беча кхьча мехкашкарча наьха дукхалах, уж метташ массанахьа а лоархІаш йолча дунен халкъашта юкъерча организацеша, издательсташа, радиостанцеша, кхьчар теркалдеш хиларах.

Духхьал цу тайпара дола дунен метташ да дукхагІа йолча паччахьалкхений вузашкеи школашкеи Іомадераш.

Царех мотт ба эрсий бар. Из Іомабу дерригача социалистически мехкашка, из тІанийнаб Африка 21 мехка халкъа образованен просвещеней системашка, Къулбехьена Къулб-Малхбалена 10 мехки. ГаргарчеЮкъерчеи Малхбоален 17 мехки, Латински Америка 9 мехка. Кхьча мехкий меттаида юкъе дукхагІча наха Іомабер английски мотт болча дегІадаьхкача капиталистически мехкашка эрсий мотт Іомабеш ши миллиони ах миллиона гаргга школьникаш студенташи ба. 1977/1978 дешара шерарча дашнегІа, ерригаш а лаьрхІача 98 наччахьалкхе яр дешара заведенешка эрсий мотт хьехаш. ХІаьта берриги из мотт Іомабеш хиина вах 20 миллиони 300 эзар саг хинав.

Цу е вокх боараме эрсий мотт хоаш ах миллиард гаргга нах ба. Бокъонца дІабаьржа хилaро дьллача статистика дунен тІа кхоалагІа моттиг лу цунна (XV—XVII бІаьшеренашка — яхлагІа моттиг). ХІанз эрсий бар паччахьалкхен мотт ба ООН, балха мотт ба СЭВ, кхьча лоархІамеча дунен халкъашта юкъерча организацешка. Цу меттала арадоал дунен тІа дувлача книжкаех хІара яхлагІа дар, хІаьта переводий боарамга диллача хьалхара моттиг я цунга.

Кхьча геттара кІезигача меттаиа цхьана вахара чІоагІа лоархІаме йола Ілман, технологически художественно-публицистически, идеологически дерригдувен информаци цо телараш къаьста лоархІам болаш ба хІанз эрсий мотт. Хала да ларкІа духхьал цу меттала оттаиь, перевод аь, дІайоаржьаь информаци мелла, хІаьта а укх тайпара цифраш кхувл: хетаргахьа 70 процент. Цу дакъе английски мотт мара бац эрсий меттал хьалха.

Шеко яц, алхха эттаре йоккхагІа йолча паччахьалкхений мара торо яц переводаша, реферированега, тиражированега Іалальмате дукха средствашт дІаахийта. Цудухьа эрсий мотт (английски бар дІабаьтча) дерригача дунеша лоархІаме йола информаци ала торо йола мотт ларгІа йиш болам ба. Дика кхетадеш да, хІанз вах эрсий меттала хьашт долаш хилар тІа-тІа совдоалаш латтар. кхыметтел уж объективни фактораш лаьрхІача я.

Йолаш я субъективни яраш а: эрсий моттиг цун идеологи, машара политика («разрядка» яха эрсий дош дерригача дипломатически словарашта юкъе даьад) восмос карлевари... а тІехьа Советски мохки цаІ лоархІ дунеи тІа.

Цу фоне адамий низаш хаи кхоара цІенхаиттара проблема я хала дІаотт эрсий мотт хьехара методикаша эффективности эргаьдта тоаар. Боккъалдар аьлча, из гІулакх паччахьалкхен масштабе доал. ХІаьта 12 шу хьалха Париже русистий Дунеи халкъашта юкъера организаци хьаяр цуна дола тешал да.

ХІанз укх сахьате МАПРЯЛ-е ва 123 коллективни член—керттерча даькъе къамий преподавателий ассоциацеш, е эггара йоккхагІа йола университеташ. Уж ба 80 эзар саг педагогаша Ілмахойи.

Къайле йолаш дац, цу дукха эзараш болча преподавателех, доккха дале а зІамига дале а, цхьадола дакъа безлача бесса эрсий мотт ца хоаш хилар. Английски мотт хьехача советски хьехархошта а ха боагГІача тайпара шоаш хьеха мотт ца харах тарра. МАПРЯЛ шийх деккар леркІ преподавателий знаней боарам лакхбар, профессионально яздаь учебникаш, кинофильмаш, магнитофонии записаш, хІанзарча ханара кхьйола хьехара средствани хьаир.

Советски педагогически Ілма 200 доклад яхьаргъя цига, уж я хьатІаеза хиннача 900-нена юкъера къаман оргкомитето херна. Шоай яраш кІезигьергъя кхьча мехкашта. Из ду дискуссена а йола ха совъьякхара. Цар темаш дуккхача тайпара я: готтача профессиональннчаргара дена юкъара лоархІам барашка кхачалца, кхыметтел, масала, «Нийса дий-теш эрсий мотт геттара хала ба яхаш дувцараш?» яхар санна яр а йолаш.

Иван Сергеевич Тургенева аьннад, «доалув долаш а бийхьогІ аьна хеташ болча форда» тара ба эрсий мотт. Хила мегаш да, тахан цунах сов дукха дувнилга цудухьа хилара.

Валерия ПРУТ. (АПН).

ТЕЛЕВИДЕНИ

I ПРОГРАММА
31 июль

8.00 — «Ха».
8.40 — «СССР халкъий 7-ча ахкан Спартакиаде».
9.45 — Мультфильмий программа.
9.35 — «Расмус-бродяга» яхача телевизионни художественни фильма шоллагІа сери.
10.50 — «Баьнарча аренашка (ойла». Фильм-концерт. Йистедаьлча — керладараш.
14.00 — Керладараш.
14.50 — «Хьа вьахьегама — хьа лаккале». Кинопрограмма.
16.00 — «СССР халкъий 7-ча ахкан Спартакиаде».
17.00 — «Эрсий къамаьл».
17.30 — «Омски мехкдаьттахой культура ЦІен халкъаре ваьлла ансамбля концерт».
18.00 — «Бакъдола бераш».
18.30 — «Стихаш — бераштa».
18.45 — «Тахан дунен тІа».
19.00 — «Хьельсинки: Диъ шу дахьаннача тІехьагІа». Передача дІахьор политически обозреватель А. Потапов.
19.40 — «Олимпийски городе эстрада». Ленинграда искусства мастерий концерт.
21.00 — «Ха».
21.35 — «СССР халкъий 7-ча ахкан Спартакиаде».
22.00 — «Тахан дунен тІа».
22.15 — «Стихашца дукха дезагІа дола мугІараш». Фильм-концерт.

II ПРОГРАММА

16.40 — Спортивни передача.
17.40 — «Хьа горизонташ».
18.00 — «Пятилетка праноблазиговн бараш». Механизатор Аххамов (гІазгІай меттала).
18.10 — «Нохч-ГІалгІайчу гІоллаа». Информационни программа (эрсий, гІалгІай меттала).
18.30 — «Шоаш, кхааках» (нохчий меттала).
19.00 — «СССР халкъий 7-ча ахкан Спартакиаде». Перерыве — «Вийса даькъала хийса шун, берашl».
21.00 — Менделсон. Концерт.
21.40 — «Экзамен вале хьалха». Телевизионни художественни фильм.

«Сердало» газета редакце коллективо хала а хеташ дІахойт редакце а республика кхайоазон а къьнагІвола болхло, пенсионер

ХАМАТХАНОВ
Кунтиї Жабраьил

кхалхар. хІаьта цун цІен а гаргарча а нахага кодам а бу.

Тахан республике гІоален Грозни хувцалуш моржаш а йолаш, йоачан а йовцан, малхбоалера секунда 5 — 10 метр сица мух а болаш, фетара температура республике гІолла 23 — 28, Грозне 26 — 28 градус. ЙІовхал а йолаш ха хила мег.

МЕТЕОСТАНЦИ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковски ул. 92. Телефонаш: редактора — 9-24-08; редактора заместитела — 9-24-03; [illegible] секретара — 9-24-00; отделий: партийни вахара — 9-24-04; промышленностен транспортен — 9-24-01; юрта боахама — 9-24-06; культура — 9-24-05; письмой — 9-24-07; корректорски — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора 9-24-08; заместителя редактора — 9-24-03; ответственного секретаря — 9-24-00; отделов: партийной жизни — 9-24-04; промышленности и транспорта — 9-24-01; сельского хозяйства — 9-24-06; культуры — 9-24-05; писем — 9-24-07; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувл шинарей, ерей, шоаттей деношка

СФ05211. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковски, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 4562.